

66003

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
MÜHENDİSLİK VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE ÇEVRE YÖNETİMİ

Senem BAYAR
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Mehmet KARPUZCU

GEBZE
1997

Bu tez çalışması G.Y.T.E. Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ...05.08.1997... tarih ve ...97/17... sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından Çevre Mühendisliği Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS Tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı): Prof. Dr. Mehmet KARPUCU (G.Y.T.E.)

Üye

:

Doç. Dr. Atilla AKKOYUNLU (B.Ü)

Üye

:

Doç. Dr. Lütfi AKÇA (İ.T.Ü)

ONAY

G.Y.T.E. Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 09/09/1997 tarih ve ...97/21... sayılı kararı

İmza/Mühür

ÖZET

Çevrenin bugünkü durumundan kurtararak daha temiz bir hale getirilmesi, kalkınmanın çevreyi kirletmeden sağlanması, kaynakların daha optimum bir şekilde kullanılması, teknolojiden çok yönetime bağlıdır. Bundan dolayı artık çevre kirlenmesine sebep olan ögelerin etkin bir şekilde yönetilerek kirlenmenin en aza indirilmesi, çevre ile uyumlu olarak kalkınmanın sürdürülmesi sağlanmalıdır. Bu çalışmada, Türkiye’de çevre yönetiminin nasıl olması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır.

Öncelikle, çevre kirlenmesi kontrolünde çevre yönetiminin önemini vurgulamak üzere ciddi boyutlardaki çevre problemleri ele alınmıştır. İkinci bölümde, Türkiye’de ve Dünya’da çevre politikalarının gelişimi, çevre ile ilgili örgütlenme ele alınmış, uluslararası kuruluşların çevre konusundaki çalışmaları irdelenmiştir. Dünya’daki düzenlemelerden örnekler sunulmuş, Türkiye’de çevre ile ilgili düzenlemeler ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşme ve beyannameler hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde, daha önce yapılmış çevre yönetimi tanımlarına geçilmeden önce yönetim kavramı açıklanmaya çalışılmış, Avrupa Topluluğu’na üye ülkelerdeki çevre yönetimi özetlenmiş ve bazı ülkelerin ulusal çevre planlarına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ulusal, bölgesel, yerel düzeylerde uygulanabilecek bir çevre yönetim modeli önerilmiş, Türkiye’de çevrenin etkin bir şekilde nasıl yönetilebileceği konusunda önerilerde bulunulmuş, yorumlar getirilmiştir.

Türkiye’de hala çevreyle ilgili birçok sorunla karşılaşıldığına göre mevcut anlayış yerine yeni bir anlayışla hareket edilmesi sonucuna varılmıştır. Türkiye’de çevre konusunda görevli pek çok kurum ve kuruluş olduğu için ortaya çıkan karmaşa Çevre Bakanlığı’nın tek yetkili kurum olmasıyla çözümlenebilir. Çevre ile ilgili bilgi ve veriler tek bir merkezde toplanıp aynı merkezden kullanıcılara ulaştırılmalıdır. Çevre Bakanlığı, bugün olduğu gibi il bazında değil, bölge bazında teşkilatlanmalıdır.

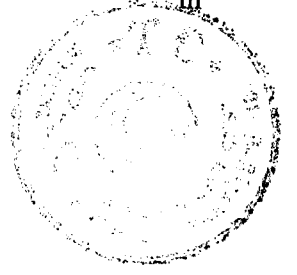

SUMMARY

To put the environment into a cleaner situation, to provide the development without polluting the environment and to use the resources in an optimum way depend on the management rather than the technology. For this reason, to minimize pollution, an effective management of the factors causing environmental problems and a sustainable development in harmony with environment must be provided. In the present study, it has been investigated the answer of the question “how should the environmental management be in Turkey?”.

Firstly, the serious environmental problems have been considered by emphasizing the importance of environmental management in the control of environmental pollution. In the second chapter, the developments of environmental politics and the organizational works in Turkey and in the world have been discussed, and the works of international organizations have been investigated. Examples of environmental laws in the world have been presented. Information has been given about the environmental laws in Turkey and about the international agreements and declarations in which Turkey is a part. In the third chapter, the management concept has been explained without going through previously done definitions of environmental management. Environmental management in the European Community countries has been summarized and the environmental plans of some countries has been brought about. In the fourth chapter, an environmental management model has been proposed which can be applied in national, regional or local level. Proposals and comments have been made on how the environment can effectively be managed in Turkey.

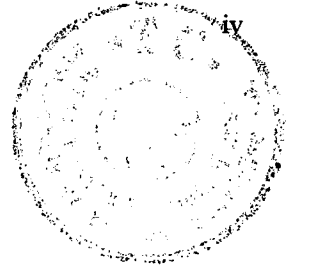
Since there are still a number of environmental related problems in Turkey, it has been concluded that a new understanding should be set in motion instead of the present one. The complexity in Turkey arising from the fact that there are lots of organizations and establishments having duty on environment, can be solved by letting the Ministry of Environment be the unique competent authority. All the environment-related information and data should be gathered in a single center and should be distributed to users. The Ministry of Environment should be organized in the regional base rather than the present provincial base.

TEŞEKKÜR

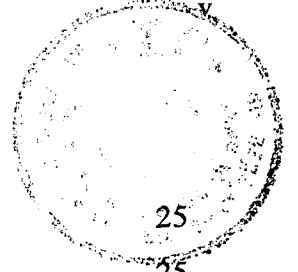
Çalışmam boyunca beni yönlendirip cesaretlendiren ve yardımlarını esirgemeyen Sayın hocam Prof. Dr. Mehmet KARPUZCU'ya, çalışmam sırasındaki değerli katkılarından dolayı Dokuz Eylül Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Aysen Müezzinoğlu'na, Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Doç.Dr. Zerrin Toprak Karaman'a, DPT Çevre Daire Başkanı Sayın İstiklal Alpar'a, DPT Çevre Uzmanı Sayın Sema Alpan'a, TBMM Çevre Müşaviri Sayın Nuran Talu'ya, İçişleri Bakanlığı Hukuk Müşaviri Sayın Doç.Dr. Firuz Demir Yaşamış'a ve sevgili eşim Emre Bayar'a şükranlarımı sunarım.

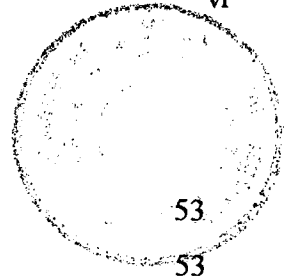

İÇİNDEKİLER

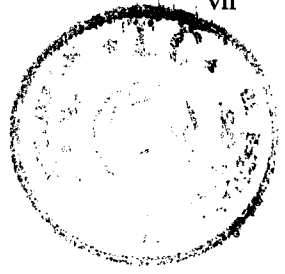
ÖZET	i
SUMMARY	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1 Amaç ve Kapsam	1
1.2 Çevre Kirlenmesi	2
2. ÇEVRE İLE İLGİLİ HUKUKSAL VE KURUMSAL YAPI	6
2.1 Dünya'daki Çevre Politikalarının Gelişimi	6
2.2 Çevre ile İlgili Uluslararası Kuruluşlar	10
2.2.1 Birleşmiş Milletler Teşkilatı	10
2.2.2 Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	11
2.2.3 Avrupa Topluluğu	12
2.2.4 Avrupa Konseyi	13
2.2.5 Dünya Bankası	13
2.2.6 Kuzey Atlantik Teşkilatı (NATO)	14
2.2.7 Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA)	14
2.2.8 Çevre ile İlgili Diğer Uluslararası Kuruluşlar	14
2.3 Dünya'da Çevre Korumaya Yönelik Düzenlemeler	15
2.3.1 A.B.D'de Federal Düzeydeki Başlıca Çevre Kanunları	15
2.3.2 Dünya'da Çevre Korumaya Yönelik Kanunlar	16
2.4 Türkiye'nin Çevre Mevzuatı	18
2.4.1 Çevre Kanunu'ndan Önce Çıkan Çevre ile İlgili Kanun ve Yönetmelikler	19
2.4.2 Çevre Kanunu'ndan Sonraki Düzenlemeler	21

2.5 Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Mevzuat	25
2.5.1 Sözleşmeler	25
2.5.2 Beyannameler	30
2.6 Türkiye'de Kurumsal Yapı	32
3. ÇEVRE YÖNETİMİ	39
3.1 Tanımlar	39
3.2 Avrupa Topluluğu'na Üye Ülkelerde Çevre Yönetimi	42
3.2.1 Belçika Çevre Yönetimi	42
3.2.2 Danimarka Çevre Yönetimi	43
3.2.3 Almanya Çevre Yönetimi	44
3.2.4 Yunanistan Çevre Yönetimi	45
3.2.5 İspanya Çevre Yönetimi	45
3.2.6 Fransa Çevre Yönetimi	46
3.2.7 İrlanda Çevre Yönetimi	46
3.2.8 İtalya Çevre Yönetimi	47
3.2.9 Lüksemburg Çevre Yönetimi	48
3.2.10 Hollanda Çevre Yönetimi	48
3.2.11 Portekiz Çevre Yönetimi	49
3.2.12 Büyük Britanya Çevre Yönetimi	49
3.3 Ülkelerin Ulusal Çevre Planları	50
3.3.1 Türkiye Ulusal Çevre Planı	50
3.3.2 Kanada Ulusal Çevre Planı	50
3.3.3 Hollanda Ulusal Çevre Planı	51
3.3.4 İngiltere Ulusal Çevre Planı	51
3.3.5 Polonya Ulusal Çevre Planı	51
3.3.6 Bulgaristan Ulusal Çevre Planı	52
3.3.7 Romanya Ulusal Çevre Planı	52
4. ÇEVRE YÖNETİM MODELİ	53
4.1 Çevre Yönetim Modeli'nin Aşamaları	53
4.1.1 Çevre Sorunlarına Önem Verilmesi	53

4.1.2 Mevcut Çevre Kalitesinin Belirlenmesi	53
4.1.3 Çevre İle İlgili Hedefler	53
4.1.4 Çevre Politikaları	54
4.1.5 Çevre Yönetimine İlişkin Stratejiler	59
4.1.6 Çevre Planlaması	60
4.1.7 Çevre Yönetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi	61
4.1.8 Yönetimin Destek Sistemi	61
4.1.9 Ölçme, İzleme, Denetleme	62
4.1.10 Önleme, Düzeltme, Geliştirme	62
4.1.11 Yönetimin Gelişen Şartlara Uyarlanması	62
4.2 Türkiye İçin Yeni Bir Çevre Yönetim Sistem Yaklaşımı	64
5. SONUÇLAR	74
KAYNAKLAR	76
ÖZGEÇMİŞ	

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
4.1. Çevre Yönetim Modeli	63
4.2. Türkiye Çevre Yönetimi İçin Önerilen İdari Yapı	68
4.3. Su Havzalarına Göre Belirlenmiş Bölgeler	70

1. GİRİŞ

1.1 Amaç ve Kapsam

Çevre ile ilgili problemler, zaman geçtikçe, nüfus artışı, yeni yeni kimyasalların ortaya çıkması, sanayi ve kalkınmayla birlikte daha karmaşık ve çözülmesi güç bir hal almaktadır. Bundan dolayı çevre kirlenmesine sebep olan öğelerin etkin bir şekilde yönetilerek kirlenmenin en aza indirilmesi, çevre ile uyumlu olarak kalkınmanın sürdürülmesi gerekmektedir.

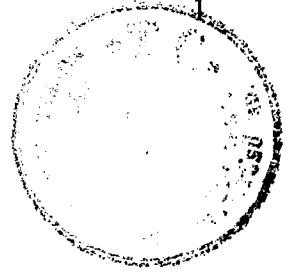
Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de çevre yönetiminin nasıl olması gerektiği sorusuna yanıt aramaktır. Bunun için, mevcut çevre yönetimi sistemleri; çeşitli kurumlarda görevli, konu ile ilgili kişilerin görüşleri de alınarak ve daha önce yapılmış çalışmalardan yararlanılarak açıklanmıştır.

Öncelikle, çevre kirlenmesi kontrolünde çevre yönetiminin önemini vurgulamak üzere ciddi boyutlardaki çevre problemleri ele alınmış ve bunlara yol açan sektörler hakkında bilgi verilmiştir.

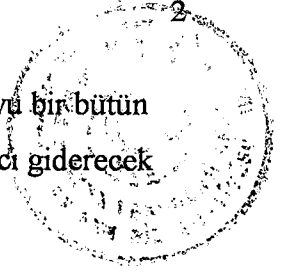
Türkiye’de ve Dünya’da çevre politikalarının gelişimi, çevre ile ilgili örgütlenme ele alınmış, uluslararası kuruluşların çevre konusundaki çalışmaları irdelenmiştir. Dünya’daki düzenlemelerden örnekler sunulmuş, Türkiye’de çevre ile ilgili düzenlemeler ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşme ve beyannameler hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye’deki kurumsal yapı incelenmiş, çevre yönetiminde etkili olan akademik ve gönüllü kuruluşlardan sözedilmiştir.

Daha önce yapılmış çevre yönetimi tanımlarına geçilmeden önce yönetim kavramı hakkında açıklama yapılmıştır. Ayrıca, Avrupa Topluluğu’na üye ülkelerdeki çevre yönetimi özetlenmiş ve bazı ülkelerin ulusal çevre planları hakkında bilgi verilmiştir.

Son olarak ulusal, bölgesel, yerel düzeylerde uygulanabilecek bir çevre yönetim modeli önerilmiş, Türkiye’de çevrenin etkin bir şekilde nasıl yönetilebileceği konusunda önerilerde bulunulmuş, yorumlar getirilmiştir.

Türkiye’de, çevre yönetimi konusunda başvurulabilecek, konuyu bir bütün olarak ele alan kaynağa pek rastlanmamıştır. Çalışmanın ayrıca bu ihtiyacı giderecek nitelikte olmasına da özen gösterilmiştir.

1.2 Çevre Kirlenmesi

Doğal dengenin bozulmasının maliyetini çevreyi kirletenlere ya da kirlenmeye sebep olanlara ödetmek her zaman mümkün değildir. Bunlara yol açanlarla birlikte çevrede yaşayan tüm canlılar olumsuz koşullardan etkilenmektedir. Üretilen atıkların dünyadan başka bir yere gönderilmesi de mümkün değildir. Ayrıca tükenebilir kaynaklar üzerindeki baskının artmasıyla bazı türler yokolmaya başlamıştır. Çevre kirlenmesi tüm bu nedenlerle giderek daha fazla önem kazanmıştır.

Çevre kirlenmesinin genel olarak, aşağıda sıralanan beş ana sektörden kaynaklandığı kabul edilebilir:

1. Enerji,
2. Sanayi,
3. Ulaşım,
4. Tarım,
5. Turizm.

Enerji: Enerji, üretim aşamasından itibaren çevre kirlenmesinin kaynağı olmak durumundadır.

Enerjinin üretimi, dönüşümü, iletimi ve tüketimi aşamalarında yerel, bölgesel ve global olarak çevreye verilen zararlar genel olarak;

- Kazalar,
- Su kirliliği,
- Deniz kirliliği,
- Tarım ve yerleşime ayrılan alanların kullanılması ve kirliliğin artması,

- Radyasyon ve radyoaktivite,
- Katı atık depolama problemleri ve toprak kirliliği,
- Zehirli hava kirleticilerinin oluşması,
- Ortam hava kalitesini etkileyen kirleticilerin oluşması,
- Asit yağmurları,
- Stratosferik ozonda incelme,
- Global iklim değişimleri

şeklinde sıralanabilir.

Termik santrallerde çok fazla miktarlarda katı ve sıvı yakıtların kullanılması sonucu havaya is, partikül maddeler ve kükürtdioksit gazı verilmektedir. Kükürtdioksit gazının atmosferdeki su buharı ile birleşmesi sonucu asit yağmurlarının oluşması, ortaya çıkacak çevre sorunlarından sadece biridir. Hidroelektrik santrallerde, baraj göllerinde gelişen yeni organizmalar çevrede yaşayan insanlar için önemli sağlık sorunları yaratabilirler. Tarihi ve doğal kaynaklar ile yerleşim merkezlerinin su altında kalması, akarsuyun doğal flora ve faunasının değişmesi gibi problemler ortaya çıkabilir.

Elektrik enerjisinin dağıtılması sırasında da yüksek gerilim hatları gürültü kirliliğine yol açmaktadır.

Ayrıca ana enerji kaynağı olan güneş ile yeryüzü arasındaki karşılıklı etkileşim olan enerji çevrimine müdahale edilmesi ile çevre sorunları oluşmaktadır. Örneğin atmosfere verilen karbondioksit ve diğer gazlar, tozlarla birleşerek belirli bir yükseklikte yeni bir kitlenin oluşmasına yol açar. Güneşle dünya arasına giren bu yapay tabaka enerji çevrimini bozarak yeryüzünde iklim değişikliklerine neden olur. Sera etkisi adı verilen bu olay sonucunda ya yeryüzüne gelen ışınların atmosfere yansması yapay tabaka nedeniyle engellenecek ve dünyanın ısısı artacak ya da yapay tabaka nedeniyle dünyaya daha az güneş enerjisi gelecek ve dünyanın ısısı azalacaktır. Bu olaylar sonucu buzulların erimesi ya da genişlemesi ile oluşan suların yükselmesi,

sahilleri su basması problemlerinin neticesinde sosyal, ekonomik ve ekolojik zararlar ortaya çıkacaktır.

Sanayi: Sanayi, hammadde üretiminden, hammaddenin ürüne çevrilmesi ve ürünlerin tüketilmesine kadar çeşitli aşamalarda çevre kirlenmesine yol açmaktadır. Sanayi ile yaşam düzeyi ekonomik açıdan yükselirken, üretim ve tüketim aşamalarında çevreye katı, sıvı ve gaz şeklinde atıklar verilmektedir. Sanayi kuruluşlarının, altyapı yetersizliği nedeniyle kırsal kesimde kurulamaması, hızlı kentleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Sanayileşen kentlerdeki işgücü talebi, kırsal kesimdeki nüfustan karşılandığı için kentler kontrolsüz biçimde büyümüş ve altyapı sorunları ortaya çıkmıştır. Sağlıksız yapılaşma, konut sorunu, ulaşım yetersizliği, kanalizasyonların olmaması, kent atıksularının arıtılmadan alıcı ortamlara verilmesi sonucu su kirliliği; trafikten, sanayiden ve ısınma amaçlı yakmalardan kaynaklanan hava kirliliği problemleri oluşmaktadır. Yeşil ve rekreasyon alanlarının eksikliği, eğitim ve kültür tesislerinin yetersizliği, doğal ve tarihi eserlerin tahribi, düzensiz yerleşimlerin tarım alanlarını işgali gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Ulaşım: Ulaşım sektörünün çevre üzerindeki etkileri oldukça önemlidir. Ülkemizde karayolu taşımacılığına önem verilip demiryolu ve denizyolu taşımacılığının ihmal edilmesi özellikle hava kirlenmesine, trafik kazalarına ve gürültü gibi sorunlara neden olmaktadır. Kükürt bileşikleri, karbonmonoksit, hidrokarbonlar, azotoksitleri gibi hava kirleticileri motorlu taşıtlardan kaynaklanmaktadır.

Karayolu ağı planlamasında doğal değerlere önem verilmeden planlama yapılmakta, yollara göre doğal değerler planlanmaya çalışılmaktadır. Alt yapı tesislerinden yararlanmak isteyen, maliyeti düşürmeye çalışan yatırımcılar yol yapımlarında düz alanlar olan tarım alanlarını kullanarak verimli toprakların kaybolmasına sebep olmaktadır.

Tarım: Tarım, toprağın üst kesimini yapısal değişikliğe uğratması nedeniyle doğal bitki örtüsünün yok olması, hidrolojik düzenin bozulması ve yapay bitki örtüsü ile örtülmesi gibi sonuçlar doğurur. Bu arada toprak erozyonu ve toprak içi mineral değişimi de söz konusudur.

Tarımda verimliliği artırmak için kimyasal maddelerle, zararlılarla mücadele ve gübreleme yapılmaktadır. Ancak zararlı hastalık, ot ve böceklerle karşı kullanılan mücadele ilaçları insan ve çevresine olumsuz etkiler yapmaktadır. Pestisidler doğal dengeyi bozarak zararlı ve yararlı tüm bitki ve böceklerin varlığını tehdit eder. Ayrıca gübrelerin uzun süre toprakta kalması sonucu içindeki maddelerin yağışlarla su kaynaklarına taşınması söz konusudur.

Tarımda kullanılan suni gübre ve ilaçlar drenaj sistemi yanında yağmur suları ve erozyon ile taşınarak su kaynaklarına ulaşır. Yapay gübredeki azotun çoğu drenaj sistemleri ile akarsulara taşınırken, fosfor ile pestisidlerin çoğu toprakta kalır ve akarsulara ancak erozyonla ulaşır. Bu tür kirleticiler akarsu ve gölleri olumsuz yönde etkiler. Gübrelerdeki azot ve fosfor özellikle göl gibi durgun sularda ötrofikasyona neden olur ve bu da su kaynağında mikroskobik bitki ve alglerin aşırı artması sonucu su kalitesinin bozulmasına, su kaynağının doğal ömrünün azalmasına ve suyun kullanım olanaklarının azalmasına yol açar.

Tarım ürünlerinin elde edilmesi ve işlenmesi sırasında ortaya çıkan katı atıklar da çevre kirlenmesine sebep olur.

Turizm: Turizm, sosyo-ekonomik ve kültürel açılarından yararları olmasına rağmen doğal ve tarihi zenginliklerin yok edilmesine, denizlerin ve kıyıların tahribine sebep olmaktadır. Kıyı bölgelerinde turizm nedeniyle nüfus yoğunlaşması, atıkların artması, yerleşim alanı açmak için ormanların tahrip edilmesi gibi olumsuz etkiler görülmekte ve deniz kirliliği problemleri ortaya çıkmaktadır.

2. ÇEVRE İLE İLGİLİ HUKUKSAL VE KURUMSAL YAPI

2.1 Dünya'daki Çevre Politikalarının Gelişimi

Çevre sorunlarının sınır tanımazlığı ve bütün ülkelerin ortak değerlerinin bozulmaya ve azalmaya başlaması (uzay, Antartika, okyanuslar, denizler, deniz ürünleri gibi), bu sorunların çözümünde çok yönlü bir işbirliği ve eşgüdümü gerekli kılmıştır. Bu amaçla ülkeler, uluslararası düzeyde çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bu çalışmalar, çok taraflı, ikili, bölgesel ya da global sözleşme, protokol ve deklarasyonlar hazırlanması şeklinde olduğu gibi bazı uluslararası kuruluşların içlerinde çevre ile ilgili birimler oluşturularak çevre politikalarının belirlenmesi ve bu yönde kuralların, ilkelerin geliştirilmesi, eylem planlarının hazırlanması şeklinde de olmaktadır.

Çevre ile ilgili uluslararası işbirliğine ilişkin ilk kapsamlı düzenlemeler, 1970'li yılların başında başlamıştır. 1970 yılında OECD bünyesinde Çevre Komitesi kurulmuştur. Çevre Komitesi, OECD ülkelerinin birbirinden farklı çevre politikaları uygulamalarının ekonomik ve ticari ilişkileri olumsuz yönde etkileyeceğini gündeme getirmiş, uluslararası ilişkilerde yeni bir faktör olarak çevre sektörünün de dikkate alınması yolundaki yaklaşım ve çalışmalara öncülük etmiştir. Bu açıdan OECD Çevre Komitesi tarafından kabul görerek yürürlüğe giren "Uluslararası Planda Çevre Politikalarının Ekonomik Boyutlarına İlişkin Tavsiye Kararı"; "kirleten öder" ilkesini uluslararası düzeyde uygulamaya koyan en önemli düzenleme olmuştur.

Uluslararası düzeyde, çevre konusuna kapsamlı olarak yaklaşan kuruluş Birleşmiş Milletler'dir. Birleşmiş Milletler'in yaptığı önemli çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Stockholm Çevre Konferansı

Birleşmiş Milletler, çevre konusundaki ilk önemli konferansı 1972 yılında Stockholm'de yapmıştır.

“İnsan Çevresi” adı verilen konferansa, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 113 ülke katılmıştır. Konferansın başlama tarihi olan 5 Haziran, Dünya Çevre Günü olarak her yıl çeşitli kuruluşlarca kutlanmaktadır.

1972 Stockholm toplantısı sonunda, çevre konusunun uluslararası boyutta ilk değerlendirmesini yapan bir deklarasyon yayınlanmıştır. “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Deklarasyonu” sosyo-ekonomik yapıları ve gelişme düzeyleri farklı olan bir çok ülkenin çevre konusundaki ilk global değerlendirmesi olması bakımından önemli bir hukuki belge niteliğine sahiptir.

Deklarasyonun bir bölümünde şöyle denilmektedir:

“... Giderek büyüyen çevre sorunları, hem bölgesel hem de uluslararası alanlara yayıldığı için, milletler arasında yaygın bir işbirliğini ve uluslararası kuruluşların da ortak amaçla hareket etmelerini gerektiriyor. Bu konferans, bütün insanların ve gelecek nesillerin çıkarları için, bütün hükümetleri ve insanları, ortak gayretlerini çevrenin korunması ve geliştirilmesine sarf etmeye davet etmektedir.” (ÜNLÜ, 1995).

Bu konferans insanın doğa karşısındaki tutumunun, davranışının değişmesi gerektiğini belgeleme açısından büyük önem taşıdığı gibi, az gelişmiş ülkelere çevre koruma alanında yeni teknoloji ve bilgi transferi konusunda karar alınması ve maddi yardım yapılacağı konusunda anlaşmaya varılması açısından da önemlidir.

Stockholm’de alınan önemli bir diğer karar da Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nın kurulması olmuştur. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Akdeniz Eylem Planı, çevre konusunda diğer önemli bir gelişmedir.

Akdeniz Eylem Planı

Stockholm Çevre Konferansı’nın önemli sonuçlarından birisi Akdeniz Eylem Planı’dır. Denizlerin korunması amacıyla 1975 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nın çağrısıyla Barselona’da bir konferans toplandı. Bu konferans sırasında Akdeniz’e kıyısı olan 16 ülke Akdeniz’in korunması için Eylem Planı’nı onayladı.

Plan,

- a) Akdeniz ülkeleri hükümetleri tarafından düzenlenip imzalanacak, yasal bağlayıcılığı olan bir dizi anlaşmayı,
- b) Kirlenmeyi izleme ve araştırma ağının kurulmasını,
- c) Hayati kalkınma öncelikleriyle sağlıklı bir Akdeniz çevresini bağdaştıracak bir sosyo-ekonomik programın hazırlanmasını
- öngörüyordu.

Plan çerçevesinde Akdeniz'in durumunu belirlemek amacıyla araştırmalar yapılmış ve çevre açısından olumsuzluk içeren sonuçlar 1980 yılında açıklanmıştır. Buna göre Uzun Dönemli Plan, Mavi Plan gibi planlar uygulanmış ve eylem programları hazırlanarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Bu plan çevre sorunlarının çözümü konusunda uluslararası bir işbirliğinin gerçekleştiği ilk programlar arasında olması açısından önemlidir.

Ortak Geleceğimiz

Birleşmiş Milletler 1983 yılında Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında, çevre sorunları konusunda bir komisyon kurulmasını kararlaştırmıştır. "Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu" adını alan komisyon, Ekim 1984 tarihinden Nisan 1987 tarihine kadar çalışmalarını 900 gün sürdürmüş ve çalışmaları sonucu hazırladığı "Ortak Geleceğimiz" adlı raporunu 1987 yılında yayınlamıştır.

"Sürdürülebilir Kalkınma" ilkesinin önerildiği rapor bütün dünyanın ilgisini çevre sorunlarına çekmesi bakımından önemlidir.

Rio'92 Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı

3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Brezilya'nın başkenti Rio de Jenerio 'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'na 179 ülkenin devlet başkanları, bakanları ve diğer yetkili temsilcileri katılmıştır.

Ayrıca Birleşmiş Milletler Çevre Kuruluşları, yerel yönetimler, iş dünyası, bilim dünyası, gönüllü kuruluşlar ve diğer çevrelerden yüzlerce yetkili ve ilgili katıldı. 166 ülkeden 15000 katılımcı ve 400000 ziyaretçi bir araya geldi.

Toplumun çeşitli kesimlerinden temsilcilerin katıldığı ECO'92 Halk Forumları'nın yaptığı bölgesel hazırlık çalışmaları Rio'92 Konferansı için ön hazırlık olmuş, önemli tartışma ve karar taslaklarını oluşturmuştur.

Rio'92'de yapılan Küresel Forum'da ilk defa sivil kuruluş temsilcileri biraraya gelerek, çevre ve kalkınma konularında toplantı, konferans, seminer ve gösteri düzenleyerek ön hazırlıkları değerlendirmişlerdir.

Konferans, globalleşen çevre ve kalkınma sorunlarının bir kere daha en üst düzeyde görüşülüp karara bağlandığı bir zirve toplantısı olması ve en son aşamayı oluşturması bakımından önemlidir.

Konferansın çalışmaları sonucunda beş belge ortaya çıkmıştır. Bunlar sırasıyla Rio Deklarasyonu, Gündem 21, Orman Prensipleri, İklim Değişikliği Sözleşmesi ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'dir.

Rio Deklarasyonu kişilerin ve ulusların ekonomik ve çevre faaliyetlerini bir arada yönetecek temel ilkeleri kapsamaktadır. Rio Deklarasyonu'nda yer alan 27 temel ilke, kalkınma ve refah için yapılan çalışmalarda ülkelerin hak ve sorumluluklarını ifade etmekte, uluslararası çevre politikasının esaslarını oluşturmaktadır. Deklarasyon, ülkelere çevre konularında rehberlik veren, bağlayıcı, uyulması gerekli olan bir belge niteliğindedir. Türkiye bu deklarasyonu kabul etmiştir.

Gündem 21, konferansın en önemli, en ayrıntılı ve en uzun anlaşma metnidir. 21. Yüzyıl Dosyası olarak da anılmaktadır. 2000 yılına kadar değişim sürecine uyum sağlamayı, daha sonraki yıllarda da çevre ve kalkınma faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini amaçlayan yaklaşık 40 uygulama programından oluşmaktadır. Yaşam ortamını oluşturan ekosistemlerin korunmasını, ülkeler ve kişiler arasındaki zenginlik ve yoksulluk farklılığının azaltılmasını hedef almaktadır. Bu amaçla baskı yaratan sorunları ve gelecek yüzyıla girerken bu sorunların çözülmesi için gereken ihtiyaçları programa almaktadır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelere önemli miktarda finansman kaynakları getirmeyi öngörmektedir. Türkiye Gündem 21'i kabul etmiştir.

Orman Prensipleri, dünyadaki doğal ve sonradan yetiştirilen tüm ormanların yönetimine, geliştirilmesine, korunmasına ilişkin 17 ilkeden oluşan bir belgedir. Türkiye Orman Prensipleri'ni kabul etmiştir.

İklim Değişikliği Sözleşmesi'nin amacı, iklimi değiştiren CO₂ gibi sera gazlarının ve ozon tabakasını incelten diğer gaz emisyonlarının azaltılması için alınacak tedbirleri sağlayacak finansman ve teknoloji transferlerinin gelişmekte olan ülkelere sağlanmasıdır. Türkiye iklim değişikliğine neden olacak gazları gelişmiş ülkelere daha az miktarda atmosfere yaymasına rağmen sözleşme ekinde yer alan gelişmiş ülkeler listesinde gösterilmiştir. Gelişmiş ülkelere, fona katkı sağlama gibi bir yükümlülük getirdiği için Türkiye, İklim Değişiklikleri Sözleşmesi'ni imzalamamıştır.

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'ni Türkiye de dahil olmak üzere 164 ülke imzalamıştır. Bu sözleşmede biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması, genetik kaynaklardan elde edilecek faydaların adil ve eşit bir şekilde paylaşımı amaçlanmıştır. Bu amaçla biyolojik çeşitliliğin devamı için ülkeler, ulusal programlar ve planlar geliştirecek veya planlarını revize edeceklerdir.

2.2 Çevre ile İlgili Uluslararası Kuruluşlar

Ülkelerin çevre sorunlarının çözümünde tek başlarına çaba göstermeleri yeterli değildir. Bu nedenle uluslararası ilişkilerde 1970'li yıllardan itibaren hızlı bir çevre örgütlenmesi başlamıştır. Çevre ile ilgili uluslararası kuruluşlardan en eskisi ve en etkin faaliyet gösterenlerden biri Birleşmiş Milletler Teşkilatı'dır.

2.2.1 Birleşmiş Milletler Teşkilatı

Kuruluşun çevre ile ilgili ilk ve en önemli faaliyeti 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm Çevre Konferansı'dır.

Birleşmiş Milletler bünyesinde oluşturulan ve uluslararası düzeyde çevreye ilişkin çalışmalar yapan kuruluşlar şunlardır:

- Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP),
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu,
- Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Merkezi (HABITAT),

- Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Programı,
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO),
- Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Teşkilatı (UNIDO),
- Birleşmiş Milletler Çevre İrtibat Merkezi (ELC),
- Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO),
- Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO),
- Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO)

Birleşmiş Milletler'den başka çok sayıda uluslararası kuruluş çevreye ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kuruluşların belli başlıları aşağıda sunulmuştur.

2.2.2 Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)

Merkezi Paris'te olan ve 1960 yılında kurulan teşkilata Türkiye de üye olmuştur. Teşkilatın asıl amacı, üye ülkelerin kalkınması için ekonomik işbirliğini sağlamaktır. OECD'nin oluşturduğu çok sayıda komitelerden birisi de Çevre Komitesi'dir. OECD 1970'li yıllardan sonra kentleşme ve çevre politikalarına önem vermeye başlamıştır.

Çevre Komitesi, Ekonomik Uzmanlar Grubu, Doğal Kaynakların Yönetimi Grubu, Tarım ve Çevre Grubu, Hava Yönetimi Grubu, Çevrenin Denetimi Grubu, Atıkların Yönetimi Grubu, Kimyasal Maddeler Grubu gibi çalışma gruplarıyla faaliyetlerini yürütmektedir.

Çevre Komitesi tarafından hazırlanan çevre politikaları kabul edilerek deklarasyonlar halinde yayımlanmıştır.

Teşkilatın üyesi olarak Türkiye de OECD çalışmalarına hem merkezi idare hem de yerel yönetimler düzeyinde katılmakta, teşkilatın tavsiyelerini dikkate almaktadır.

2.2.3 Avrupa Topluluğu

Avrupa Topluluğu'nu, 1961 Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), 1957 Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu oluşturmaktadır.

15 Avrupa ülkesinin üye olduğu Avrupa Topluluğu'nun amacı, üye ülkeler arasında serbest rekabete dayanan dengeli bir ekonomik birlik kurmak, üye devletlerde yaşayanların yaşam standartlarını geliştirmek, üye ülkeler arasında farklı gelişmeleri önlemek ve en önemlisi de çevre kirliliğinin sınır tanımadığı bilinci ile, çevre sorunlarına eğilmek ve ortak çözüm yolları bulmaktır.

Avrupa Topluluğu, çevre sorunlarına ilk kez, 1972 yılında, bir eylem programı hazırlama kararı ile el atmıştır. Topluluk, içinde yaşanan çevrenin ve hayat şartlarının kalitesinin yükseltilmesi amacıyla 1973 yılında Birinci Eylem Programı'nı (1973-1976) hazırlamıştır. Topluluk tarafından yayınlanan İkinci (1977-1981), Üçüncü (1982-1986), Dördüncü (1987-1992) Eylem Programları'nda Avrupa Topluluğu çevre politikası çeşitli yönleri ile tartışılmıştır. 1992'ye kadar olan dönemi kapsayan Dördüncü Eylem Programı'nda daha önceki eylem programlarında pek rastlanmayan ölçüde sıkı çevre standartlarına yer verilmiştir. Bu standartlar hem kamuoyunun genel istekleri hem de topluluk ülkelerindeki sanayi kuruluşlarının iç ve dış piyasalardaki faaliyetleri açısından gerekli uygulamaları içermektedir. 1992-2000 yıllarını kapsayan Beşinci Çevre Eylem Programı'nda çevreye saygılı sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için hedefler belirlenmiştir. Kirliliğin siyasal sınırlar içinde kalmadığı ve 3. Dünya ülkeleri ile ilişkilerin artırılmasının zorunlu olduğu kabul edilmiştir. Programın ana hedefi, kaynakların korunması ve daha sonraki nesillerin de yararlanabilmesini sağlamaktır. Ayrıca özel dikkat gerektiren beş hedef sektör seçilmiş (sanayi, enerji, ulaşım, tarım, turizm) ve bunlar için program oluşturulmuştur.

Topluluk organları çevrenin değişik alanlarında yönetmelik ya da tüzük, yönerge (direktif), tavsiye kararı ve görüş biçiminde kararlar almaktadır. Topluluğun kararlarının bir kısmı üye devletleri bağlamakta, diğerleri tavsiye niteliğini taşımaktadır. Çevre sorunları ile ilgili olarak topluluk organları en çok yönerge ve bağlayıcı karar türlerini uygulamaktadır. Topluluk çevre yönergeleri, topluluk üyeleri için çevre standartları getirmektedir. Topluluk Avrupa Komisyonu, bütün üye

ülkelerde uygulanmak üzere, ortak bir Çevresel Etki Değerlendirme Sistemi sunmuştur. Toplulukça kabul edilen Çevresel Etki Değerlendirme Sistemi, topluluğun yönergesi olarak düzenlenmiş ve ekli listede, çevresel etki değerlendirme zorunluluğu getirilen projeler belirtilmiştir. Bu proje alanlarının başında, enerji, kimya sanayii, otobanlar, şehirlerarası yollar, demiryolları, hava alanları, ticari limanlar, barajlar, boru hatları vb. gelmektedir (ÜNLÜ, 1995).

Topluluk, sınırlar ötesi bilgi verme ve görüş alışverişinde bulunma konusunda da bir yönerge kabul etmiştir (Sevesa Directive, 24 Haziran 1982). Buna göre, bir üye ülkede uygulanacak bir proje, çevre açısından bir diğer ülkeyi etkiliyorsa, iki ülke arasında bilgi ve görüş alışverişinde bulunulacaktır. Topluluk bünyesinde ayrıca, sürekli bir bilgilendirme sistemi kurulmaktadır. Topluluk, kirliliği önleyici bir çevre politikası geliştirmektedir (ÜNLÜ, 1995).

2.2.4 Avrupa Konseyi

Avrupa'nın parlamenter demokrasi ile yönetilen ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu, 22 ülkeyi çatısı altında toplayan Avrupa Konseyi, 1949 yılında kurulmuştur. Kuruluşun merkezi Strasbourg'tadır. Kuruluşa son olarak Macaristan katılmıştır. Avrupa Birliği için çalışmak, demokrasi ilkelerini ve insan haklarını korumak, yaşam şartlarını iyiye götürmek, insani değerleri canlı tutmak ve geliştirmek, konseyin temel amaçlarıdır. Avrupa Konseyi çevre konusunda şu alanlarda öncülük etmiştir: doğanın korunması, mimari mirasın korunması, planlı ve sağlıklı kentsel ve bölgesel gelişmelerin sağlanması. Konsey bünyesinde 1976 yılında bir Doğa Korunması Avrupa Enformasyon Merkezi kurulmuştur. 1975 yılında "geçmişimiz için gelecek" sloganı ile Mimari Miras Yılı düzenlenmiştir. Mimari Mirasın Korunması Avrupa Eğitim Merkezi Venedik'te kurulmuştur. Konsey tarafından bir Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi hazırlanmıştır. Konsey "kentlerde daha iyi bir yaşam" sloganıyla 1980-1982 yıllarında "Kentlerin Yeniden Canlandırılması" kampanyasını gerçekleştirmiştir (ÜNLÜ, 1995).

2.2.5 Dünya Bankası

Dünya Bankası, gelişmekte olan ülkelerin büyük kentlerinin ulaşım, konut, kent hizmetleri ile ilgili sorunları ile ilgilenen ve bazen projelerle bazen de mali

desteklerle bu ülkelere yardım yapan bir kuruluştur. Kuruluş, Buenos Aires, Logos, Tahran, İstanbul ve Karaçi gibi kentlere çeşitli yardımlarda bulunmuştur (GÖRMEZ, 1991).

2.2.6 Kuzey Atlantik Teşkilatı (NATO)

Kuzey Atlantik Teşkilatı'nın bünyesinde 1990 yılı içinde kurulan Modern Toplumun Sorunları Komitesi çevre ile ilgili faaliyetler de yürütmektedir. Bu kuruluş, hava kirlenmesi, sahil sularının kirliliği, karayolu güvenliği, doğal afetler yardımı, bölge planlaması konularında çeşitli ülkelerde inceleme yapmaktadır (GÖRMEZ, 1991).

2.2.7 Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA)

1913 yılında merkezi Lahey'de kurulan Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği'nin amacı; yerel yönetimlerin ve yerel hizmetlerin kalitesini artırarak halkın refahını yükseltmek, yerel yönetimleri güçlendirmek, yerel yönetimlere halkın aktif katılımını sağlamak ve yerel yönetimler arasında uluslararası düzeyde bilgi ve deneyim alışverişini sağlamaktır. IULA'nın 80'den fazla ülkede üyeleri bulunmaktadır. IULA faaliyetlerini daha etkin yürütebilmek için, Latin Amerika'da, Afrika'da, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu bölgesinde, son olarak da Asya ve Pasifik bölgesinde bölge teşkilatları oluşturmuştur (ÜNLÜ, 1995).

Ülkemizin de içinde yer aldığı Doğu Akdeniz ve Ortadoğu bölgesinde, merkezi İstanbul'da kurulmuş bulunan IULA - Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı (IULA - EMME), bölgedeki yerel yönetimlerin karşı karşıya bulundukları sorunları çözmeye yönelik eğitim, araştırma ve danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Kuruluş çalışmaları kapsamında yerel yönetimler ve çevre konusuna özel önem vermektedir (ÜNLÜ, 1995).

2.2.8 Çevre ile İlgili Diğer Uluslararası Kuruluşlar

Yukarıda çalışmaları hakkında özet olarak bilgi verilen uluslararası kuruluşların dışında çevre ile ilgili bazı kuruluşların isimleri aşağıda verilmiştir:

- Uluslararası Para Fonu (IMF),

- Dünya Meteoroloji Teşkilatı (WMO),
- Dünya Kaynaklar Enstitüsü (WRI),
- Dünya Yaban Hayatı Fonu (WWF),
- Antartika Bilimsel Araştırma Komitesi (SCAR),
- Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA),
- Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü (IIED),
- Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN),
- Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu (IWC),
- Uluslararası Yeşilbarış,
- Uluslararası Okyanus Bilimleri Komisyonu (IOC),
- Uluslararası Çevre Bürosu (IEB),
- Uluslararası Ozon Birliği (IOA),
- Uluslararası Hava Kirliliğini Önleme Birliği (IYAPPA),
- Dünya Çevre Merkezi (NEL),
- Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO),

2.3 Dünya’da Çevre Korumaya Yönelik Düzenlemeler

Dünya’daki ülkeler 1950’li yıllardan itibaren çevre kirliliğini önlemeye, doğal ve tarihi değerleri korumaya yönelik olmak üzere çeşitli yasal düzenlemeler oluşturarak kirlenmeyi engellemenin en etkili yolunu seçmişlerdir.

Aşağıda Amerika Birleşik Devletleri’ndeki düzenlemeler, Dünya’dakilerden ayrı olarak sıralanmış, daha sonra dünyadaki düzenlemeler ele alınmıştır.

2.3.1 A.B.D’de Federal Düzeydeki Başlıca Çevre Kanunları

- Bilgi Serbestliği Kanunu (The Federal Freedom of Information Act - FOIA) 1966.
- Ulusal Çevre Politikası Kanunu (The National Environmental Policy Act - NEPA) 1969.
- İş Güvenliği ve Sağlığı Kanunu (The Occupational Safety and Health Act) 1970.
- Temiz Hava Kanunu (The Clean Air Act - CAA) 1970.

- Federal Böcek, Mantar, Kemirgen Öldürücü Maddeler Kanunu (The Federal Insecticide, Fungicide and Rodenticide Act - FIFRA) 1972.

- Tehlikedeki Türler Kanunu (The Endangered Species Act) 1973.

- Güvenilir İçme Suyu Kanunu (The Safe Drinking Water Act - SDWA)

1974.

- Kaynak Koruma ve Geri Kazanma Kanunu (The Resource Conservation and Recovery Act - RCRA) 1976.

- Toksik Maddelerin Kontrolü Kanunu (The Toxic Substances Control Act - TSCA) 1976.

- Temiz Su Kanunu (The Clean Water Act - CWA) 1977.

- Tam Kapsamlı Çevre Temizleme - Islah, Zarar Ödeme ve Yasal Sorumluluk Kanunu (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act - CERCLA or SUPERFUND) 1980.

- Süperfon Değişiklikleri ve Tekrar Onaylama Kanunu (The Superfund Amendments and Reauthorization Act - SARA) 1986.

- Acil Planlama ve Halkın Bilme Hakkı Kanunu (The Emergency Planning and Community Right-To-Know Act - EPCRA) 1986.

- 1990 Petrol Kirliliği Kanunu (The Oil Pollution Act of 1990 - OPA) 1990.

- Kirliliğin Önlenmesi Kanunu (The Pollution Prevention Act) 1990.

2.3.2 Dünya'da Çevre Korumaya Yönelik Kanunlar

Hava Kirliliği ile İlgili Düzenlemeler

- Temiz Hava Kanunu (İngiltere) 1956.

- Hava, Su ve Toprağın Kirlenmesini Önleme Hakkında Kanun (Bulgaristan) 1963.

- Temiz Hava Kanunu (Belçika) 1964.

- Hava Kirliliğinin Kontrolü Kanunu (Japonya) 1968.

- Hava Kirliliği ve Gürültü Kanunu (İsveç) 1969.

- Hava Kirliliğini Önleme Kanunu (Federal Almanya) 1974.

Su Kirliliği ile İlgili Düzenlemeler

• Su Kanunu (Avusturya) 1934. (1959'da II. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan değişiklikle yeniden yürürlüğe konulmuştur.)

- Sular Kanunu (İngiltere) 1945.
- Nehirlerin Kirletilmesinin Önlenmesi Kanunu (İngiltere) 1951.
- Su Varlığı Kanunu (Almanya) 1957. (1976'da değişikliğe uğramıştır.)
- Su Kanunu (Finlandiya) 1961.
- Su Kanunu (Bulgaristan) 1963.
- Su Kaynakları Kanunu (İngiltere) 1963.
- Suları Koruma Kanunu (İsviçre) 1971.
- Su Kanunu (İngiltere) 1973.
- Denize Boşaltma Kanunu (İngiltere) 1974.
- Su Kanunu (Polonya) 1974.
- Su Kirliliği Kontrol Kanunu (İtalya) 1976.
- Kirilenmiş Suların Sulara Deşarjı Kanunu (Almanya) 1976.

Katı Atıklarla İlgili Düzenlemeler

- Atıkların Yönetimi Kanunu (Japonya) 1970.
- Zehirli Atıkların Toplanması Kanunu (İngiltere) 1972.
- Atıkların Yok Edilmesi Kanunu (F.Almanya) 1972. (Bu kanun 1977 yılında değişikliğe uğramıştır.)

Tabiatı Korumaya Yönelik Düzenlemeler

- Tabiatı Koruma Kanunu (İsveç) 1964.
- Tabiatı Koruma Kanunu (Norveç) 1970.
- Tabiatı Koruma Kanunu (Danimarka) 1972.

Gürültü ile İlgili Düzenlemeler

- Gürültünün Düzenlenmesi Kanunu (Japonya) 1968.
- Uçak Gürültüsü Kanunu (Almanya) 1971.
- Gürültü Kontrolü Kanunu (İngiltere) 1974.

Çevre Korumaya Yönelik Düzenlemeler

- Çevre Kirliliğini Kontrol Kanunu (Japonya) 1967.
- Çevre Koruma Kanunu (İsveç) 1969.
- Çevre Koruma Kanunu (Danimarka) 1973.
- Zararlı Çevre Etkilerinden Korunma Kanunu (Almanya) 1974.

2.4 Türkiye'nin Çevre Mevzuatı

Türkiye’de, Cumhuriyet’ten önce ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında çevre sorunlarını önlemeye yönelik faaliyetlere rastlanmaktadır. Cumhuriyet’ten önce eski eserler ve ormanlar ile ilgili düzenlemeler, Cumhuriyet Dönemi’nde ise Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve Belediye Kanunu gibi düzenlemeler örnek gösterilebilir. 1930’lu yıllardan sonra da çevre korumaya yönelik bazı hukuki düzenlemeler yapılmasına rağmen çevreye ilişkin doğrudan düzenlemeler 1970’li yıllarda yapılmıştır. 1982 Anayasası ve sonrasında ise çevreye yönelik düzenlemeler daha fazla göze çarpmaktadır.

1982 Anayasası’nın çevre hakkını açıkça düzenlemesinden sonra 9 Ağustos 1983 tarihinde çevreye yönelik ilk kanun olan 2872 sayılı Çevre Kanunu kabul edilmiş ve daha sonra da çevre ile ilgili her alanda kanuni düzenlemeler yapılmıştır.

Çevre Kanunu, çıkarılışının ardından 8 Haziran 1984 tarihli 222 sayılı Çevre Genel Müdürlüğü’nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 4 Haziran 1986 tarih ve 3301 sayılı 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 2 Mart 1986 tarih ve 3416 sayılı 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 13 Mart 1990 tarihli 409 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname ve 9 Ağustos 1991 tarihli 443 sayılı Çevre Bakanlığı’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile önemli değişikliklere uğramıştır.

Kanunun genel amacı;

1.Bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi,

2.Kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması,

3.Su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi,

4.Ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması

için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektir.

Çevre Kanunu gibi çevreyle ilgili kanun hükmünde kararnameler de çevre hukukumuzda önemli yer tutmakta ve çevre korunmasında asıl yetki ve görevi kamu kuruluşlarına vermektedir.

Yönetmelikler kanunların uygulamaya geçirilmesi için vazgeçilmez araçlardır. Çevre Kanunu, bir çerçeve yasa niteliği taşıdığından birçok alanda uygulamaya ilişkin düzenlemeleri yönetmeliklere bırakmıştır. Kanuna dayanarak çıkarılmış, daha sonra listesi verilecek olan yönetmelikler konularında kirleticilerin çıkardıkları emisyonlarla ilgili sınırları belirlemekte ve böylece çevre standartlarını oluşturmaktadırlar.

Yukarıda sözü edilen Türkiye'deki çevre korumaya yönelik düzenlemeler Çevre Kanunu'ndan önceki ve sonraki düzenlemeler olarak iki gruba ayrılabilir. Bu gruplamaya göre düzenlemelerin listesi aşağıda verilmiştir;

2.4.1 Çevre Kanunu'ndan Önce Çıkan Çevre ile İlgili Kanun ve Yönetmelikler

- 14.4.1341 tarih ve 618 sayılı Limanlar Kanunu
- 17.2.1926 tarih ve 743 sayılı Medeni Kanun
- 1.3.1926 tarih ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu
- 18.3.1926 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu
- 28.4.1926 tarih ve 831 sayılı Sular Hakkında Kanun
- 3.4.1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu

- 24.4.1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu
- 14.6.1934 tarih ve 2510 sayılı İskan Kanunu
- 14.1.1943 tarih ve 4373 sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı

Korunma Kanunu

• 18.1.1950 tarih ve 5516 sayılı Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun

- 3.3.1954 tarih ve 6309 sayılı Maden Kanunu (Yürürlükten kaldırılmıştır.)
- 9.7.1956 tarih ve 9785 sayılı İmar Kanunu (3194 sayılı İmar Kanunu yürürlüktedir.)

• 27.8.1956 tarih 6821 sayılı Atom Enerjisi Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun (2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu yürürlüktedir.)

- 31.8.1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu
- 4.1.1960 tarih ve 7402 sayılı Sıtmanın İmhası Hakkında Kanun
- 16.12.1960 tarih ve 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun
- 15.5.1964 tarih ve 476 sayılı Karasuları Kanunu (2674 sayılı Karasuları Kanunu yürürlüktedir.)

- 20.7.1966 tarih ve 775 sayılı Gecekondular Kanunu
- 22.3.1971 tarih ve 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu
- 19.7.1972 tarih ve 1617 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Kanunu (3402 sayılı Kadastro Kanunu yürürlüktedir.)

• 25.4.1973 tarih ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu (2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüktedir.)

• 20.11.1981 tarih ve 2560 sayılı İSKİ Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun

• 4.12.1981 tarih ve 2561 sayılı Büyük Şehirlerin Yakın Çevresindeki Yerleşim Yerlerinin Ana Belediyelere Bağlanmaları Hakkında Kanun (Hükümsüz kalmıştır.)

• 21.7.1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

• 8.8.1961 tarih ve 10875 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan Yeraltı Suları Tüzüğü

• 27.7.1973 tarih ve 14607 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Su Ürünleri Tüzüğü

• 30.11.1974 tarih ve 15078 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Radyasyon Sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü

• 5.1.1975 tarih ve 15110 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Nükleer Reaktör Tesislerine ve Diğer Nükleer Tesislere Lisans Verilmesine İlişkin Tüzük

2.4.2 Çevre Kanunu’ndan Sonraki Düzenlemeler

Kanunlar

• 9.8.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu

• 9.8.1983 tarih ve 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu

• 18.11.1983 tarih ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu

• 24.2.1984 tarih ve 2981 sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanunu’nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun

• 2.3.1984 tarih ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu

• 27.6.1984 tarih ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun

• 27.11.1984 tarih ve 3086 sayılı Kıyı Kanunu

• 3.5.1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu

• 4.6.1985 tarih ve 3213 sayılı Maden Kanunu

• 15.5.1986 tarih ve 3288 sayılı 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

• 4.6.1986 tarih ve 3301 sayılı 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun

• 5.6.1986 tarih ve 3302 sayılı 31.8.1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun

• 7.5.1987 tarih ve 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu

• 18.5.1987 tarih ve 3362 sayılı 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 18. Maddesinin Değişik (b) Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun

• 20.5.1987 tarih ve 3367 sayılı 18.3.1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu’na 7 Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun

• 22.5.1987 tarih ve 3373 sayılı 6831 sayılı Orman Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesi Hakkında Kanun

• 17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun

• 18.6.1987 tarih ve 3391 sayılı Bursa İli Merkezinde Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer Adıyla Üç İlçe Kurulması Hakkında Kanun

• 20.6.1987 tarih ve 3398 sayılı Gaziantep İli Merkezinde Şehit Kamil ve Şahinbey Adıyla İki İlçe Kurulması Hakkında Kanun

• 20.6.1987 tarih ve 3399 sayılı Konya İli Merkezinde Karatay, Selçuklu ve Meram Adıyla Üç İlçe Kurulması Hakkında Kanun

• 20.6.1987 tarih ve 3394 sayılı 1580 sayılı Belediye Kanunu, 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun ve 3194 sayılı İmar Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun

• 21.6.1987 tarih ve 3402 sayılı Kadastro Kanunu

• 3.3.1988 tarih ve 3416 sayılı 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun

• 4.4.1990 tarih ve 3691 sayılı Kıyı Kanunu

Kanun Hükmünde Kararnameler

• Nükleer Elektrik Santralleri Kurumu Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (4.11.1983 tarih ve 166 sayılı Resmi Gazete)

• 222 sayılı Çevre Genel Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (18.6.1984 tarih ve 18435 sayılı Resmi Gazete)

• 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (11.6.1985 tarih ve 18781 sayılı Resmi Gazete)

• 383 sayılı Özel Çevre Koruma Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname (13.11.1989 tarih ve 20341 sayılı Resmi Gazete)

- 409 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname'nin İlgili Maddeleri (10.4.1990 tarih ve 20488 sayılı Resmi Gazete)

- 443 sayılı Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (21.8.1991 tarih ve 20967 sayılı Resmi Gazete)

Kararnameler

Yönetmelikler ve Tebliğler

- Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği (26.10.1983 tarihli Resmi Gazete)
- Çevre Kirliliğini Önleme Fonu Yönetmeliği (17.5.1985 tarihli Resmi Gazete)
- Araçların İmal, Tadil, Montajı Hakkında Yönetmeliğin İlgili Hükümleri (19.6.1985 tarihli Resmi Gazete)
- Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği (2.11.1986 tarihli Resmi Gazete)
- Gürültü Kontrol Yönetmeliği (11.12.1986 tarihli Resmi Gazete)
- Trafığe İlk Defa Çıkacak Dört veya Daha Fazla Tekerleği Olan Motorlu Araçlar İçin Müsaade Edilebilir Azami Dış Gürültü Seviyeleri Hakkında Tebliğler (10.2.1990 ve 22.9.1992 tarihli Resmi Gazete)
- Milli Parklar Yönetmeliği (12.12.1986 tarihli Resmi Gazete)
- Ağaçlandırma Yönetmeliği (6.4.1987 tarihli Resmi Gazete)
- Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmelik (3.11.1987 tarihli Resmi Gazete)
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (4.9.1988 tarihli Resmi Gazete)
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği İdari Usuller Tebliği (A) (12.3.1989 tarihli Resmi Gazete)
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Suda Tehlikeli ve Zararlı Maddeler Tebliği (B) (12.3.1989 tarihli Resmi Gazete)
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Numune Alma ve Analiz Metodları Tebliği (A) (7.1.1991 tarihli Resmi Gazete)
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Teknik Usuller Tebliği (B) (7.1.1991 tarihli Resmi Gazete)

- Kıyı Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik (3.8.1990 tarihli Resmi Gazete)
- Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurulunun Çalışma Esas ve Usullerine Dair Yönetmelik (15.8.1990 tarihli Resmi Gazete)
- Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Yayın Yönetmeliği (23.12.1990 tarihli Resmi Gazete)
- Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Fon İhale Yönetmeliği (17.2.1990 tarihli Resmi Gazete)
- Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (14.3.1991 tarihli Resmi Gazete)
- Çevre Şurası Yönetmeliği (14.9.1991 tarihli Resmi Gazete)
- Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Çevre Koruma Projelerinin Yaptırılması Esaslarına Dair Yönetmelik (24.2.1992 tarihli Resmi Gazete)
- Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Çevre Koruma Eğitim Yönetmeliği (20.4.1992 tarihli Resmi Gazete)
- Araçların İmal, Tadil, Montajı Hakkında Yönetmeliğin İlgili Maddeleri (3.2.1992 tarihli Resmi Gazete)
- Motorlu Taşıt Egzos Gazlarının Yol Açtıkları Kirlenmenin Önlenmesine İlişkin 92/1 nolu Tebliğ (22.10.1992 tarihli Resmi Gazete)
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (7.2.1993 tarihli Resmi Gazete)
- Çevre Bakanlığı Mahalli Çevre Kurulları Çalışma Esas ve Usulleri Yönetmeliği (8.3.1993 tarihli Resmi Gazete)
- Çevre Bakanlığı, Taşra Teşkilatı Görev, Yetki, Sorumluluk ve Çalışma Esasları Yönetmeliği (12.5.1993 tarihli Resmi Gazete)
- Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (20.5.1993 tarihli Resmi Gazete)
- Zararlı Kimyasal Madde ve Ürünlerinin Kontrolü Yönetmeliği (11.7.1993 tarihli Resmi Gazete)
- Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Taşra Teşkilatının Görevleri, Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik (19.10.1994 tarihli Resmi Gazete)
- Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (27.8.1995 tarihli Resmi Gazete)
- Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği (26.9.1995 tarihli Resmi Gazete)

• Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (25.12.1996 tarihli Resmi Gazete)

2.5 Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Mevzuat

Türkiye uluslararası işbirliğinin gerekli olduğuna inandığı için, çevre ile ilgili uluslararası çalışmaların bir kısmını sözleşmelere taraf olarak, bir kısmını da üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşların çalışmalarına katılarak gerçekleştirmektedir.

Yürürlüğe giren uluslararası anlaşmalar, iptal edilme veya değiştirilme olanağı bulunmadığı için kanunlardan daha güçlü ve kalıcıdır. Ayrıca uluslararası bir sözleşmenin ihlali durumunda ihlal eden devlet uluslararası itibarını ve onurunu yitirmektedir.

Türkiye'nin "İklim Değişiklikleri Sözleşmesi" dışında imzalamadığı önemli bir sözleşme yoktur. Bugün usulüne göre onaylanmakla mevzuatımıza giren uluslararası doğa koruma sözleşmeleri aşağıda yer almaktadır.

2.5.1 Sözleşmeler

1972/Paris - Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (14.2.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmi Gazete)

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) genel konferansının 17. oturumunda, 23.11.1972 tarihinde imzalanmıştır. Kültürel ve doğal mirasın korunmasının bütün uluslararası topluluğun görevi olduğu ve bu nedenle korunması gerektiği konusunda anlaşmaya varılmıştır.

Anıtlar, yapı toplulukları, sitler, doğal anıtlar, tükenmekte olan bitki ve hayvan türlerinin saptanması sözleşmeye taraf olan devletlere ait bir sorumluluktur. Kültürel ve doğal mirasın korunması görevi öncelikle kendisine aittir. Bu nedenle yasal, bilimsel, teknik, idari ve mali önlemleri almak, tehlikelere karşı müdahale etmek durumundadır. Taraf ülkeler kendi topraklarındaki istisnai evrensel değere sahip kültürel ve doğal varlıklar için uluslararası yardım isteyebilirler. İstisnai değerlere sahip kültürel ve doğal mirasın korunması için kurulan "Dünya Mirası Komitesi", "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Fonu" yoluyla talep sahibi devlete yardım yapar.

***1985/Granada - Avrupa Mimari Mirasının Korunması
Hakkında Sözleşme (22.7.1989 tarih ve 20229 sayılı Resmi Gazete)***

Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından imzalanmıştır. Sözleşme ile mimari miras anıtlar, tarihsel-arkeolojik-sanatsal-bilimsel açıdan dikkate değer bina grupları, ören yerleri ve sitler devletler tarafından koruma altına alınmıştır.

1954/Paris - Avrupa Kültür Anlaşması (17.6.1957 tarih ve 9635 sayılı Resmi Gazete)

Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından Avrupa kültürünün korunması, gelişmesi amacıyla imzalanmıştır.

***1979/Bern - Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını
Koruma Sözleşmesi (20.2.1984 tarih ve 18318 sayılı Resmi Gazete)***

Avrupa Konseyi'ne üye devletler, yabancı bitki ve hayvan türlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla bu sözleşmeyi imzalamışlardır. Sözleşme ekinde, kesin olarak koruma altına alınan bitki ve hayvan türleri ile korunan hayvan türleri ve yasaklanan av yöntemleri listeleri yer almıştır.

***1971/Ramsar - Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak
Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme
(17.5.1994 tarih ve 21937 sayılı Resmi Gazete)***

Birleşmiş Milletler üyesi ülkeler tarafından imzalanmıştır. 3.12.1982 tarihli Paris Protokolü ile bazı değişiklikler yapılmıştır. Sözleşme başlangıç ilkelerine göre sulak alanlarda su rejimlerini düzenlemek ve karakteristik bitki, hayvan topluluklarının özellikle su kuşlarının yaşama ortamlarını desteklemek amacıyla anlaşmaya varılmıştır. Taraf ülkeler, sulak alanlarında doğal koruma alanları ayırarak sulak alanlarının ve su kuşlarının korunmasını geliştirecek ve tedbirler alacaktır.

***1950/Paris - Kuşların Himayesine Dair Milletlerarası Sözleşme
(17.12.1966 tarih ve 12480 sayılı Resmi Gazete)***

Sözleşmeye göre bütün kuşların hiç olmazsa üreme devrelerinde, bunun dışında göçmen kuşların Mart, Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz aylarında korunmaları zorunludur. Taraflar, kuşların rahatça yuva yapabilmeleri için gerekli ortamları hazırlamayı, göçmen kuşların rahatça dinlenmelerini sağlamayı kabul ve taahhüt etmişlerdir.

***MAR-POL 73/78 - Denizlerin Gemiler Tarafından
Kirlenmesinin Önlenmesine Ait Uluslararası Sözleşme (24.6.1990
tarih ve 20558 sayılı Resmi Gazete)***

Zararlı maddelerin veya bileşiminde bu zararlı maddeleri içeren sıvıların denize boşaltılması sonucunda deniz çevresinin kirlenmesini önlemek amacıyla taraflar bu sözleşmeyi imzalamışlardır.

***1987/Montreal - Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair
Protokol (9.8.1990 tarih ve 20629 sayılı Resmi Gazete)***

Taraflar, ozon tabakasını incelten maddeleri ortadan kaldırmayı hedef almışlardır.

***1990/Londra - Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair
Montreal Protokolü Değişikliği (28.12.1994 tarih ve 22155 sayılı Resmi
Gazete)***

Taraflar, protokol ekinde belirtilen kontrol altındaki kloroflorokarbonların ve diğer maddelerin üretiminde somut sınırlamalara uymayı ve karşılıklı işbirliğini kabul ve taahhüt etmişlerdir.

1989/Basel - Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme (15.5.1994 tarih ve 21935 sayılı Resmi Gazete)

Birleşmiş Milletler üyesi devletler, tehlikeli atıkların çevreye zarar vermeyecek şekilde yönetilmesi, sınırlar ötesi taşınımının ve imhasının bildirim mekanizmasıyla kontrol edilmesi amacıyla bu sözleşmeyi imzalamışlardır.

1979/Cenevre - Uzun Menzilli Sınırlarötesi Hava Kirlenmesi Sözleşmesi (28.3.1983 tarih ve 17996 sayılı Resmi Gazete) (Ek Protokol : 23.7.1985 tarih ve 18820 sayılı Resmi Gazete)

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu üyeleri tarafından imzalanmıştır. Taraflar, insanı ve çevresini hava kirliliğine karşı korumaya kararlıdır ve bunun için çaba göstereceklerdir. Taraflar, EMEP - Avrupa'da Hava Kirleticilerinin Uzun Menzilli Aktarımlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İçin İşbirliği Programı'nın uygulanması ve ilk adımda SO₂ ile mücadele etmeyi taahhüt etmişlerdir.

1976/Barselona -Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme (12.6.1981 tarih ve 17368 sayılı Resmi Gazete)

Sözleşmeye taraf olan Akdeniz ülkeleri, bölgenin kirlenmesine karşı tüm önlemleri alacaklarını ve birbirleri ile dayanışma içinde koruma yapacaklarını taahhüt etmişlerdir.

1976/Akdeniz'in Gemilerden ve Uçaklardan Vaki Olan Boşaltma Sonucunda Kirlenmeden Korunmasına Ait Protokol (12.6.1981 tarih ve 17368 sayılı Resmi Gazete)

Gemiler, uçaklar, denizde yapılmış platform ve tesislerden kaynaklanacak atıkların yarattığı çevre kirliliğini önlemek için imzalanmıştır. Protokole göre Akdeniz'e boşaltılması kesinlikle yasak olan -civa, kalsiyum, asit ve alkali bileşikler, biyolojik ve kimyasal savaş maddeleri gibi- maddeler vardır.

1976/Fevkalade Hallerde Akdeniz'in Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Yapılacak Mücadele ve İşbirliğine Ait Protokol (12.6.1981 tarih ve 17368 sayılı Resmi Gazete)

Taraflar, birbirleriyle bilgi alışverişinde bulunarak, acil durum planları hazırlayacak, pilot ve kaptanları uyaracak, kirlenmenin önlenmesi için tüm tedbirleri alacaklardır.

1980/Atina - Akdeniz'in Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunması Hakkında Protokol (18.3.1987 tarih ve 19404 sayılı Resmi Gazete)

Protokol alanına boşalan kirleticilerden kaynaklanan kirlenme önlenecektir. Protokol ekinde, kara kökenli kirlenme kaynak ve maddeleri verilmiştir. Bunlar arasında termal deşarjlar da vardır.

1982/Cenevre - Akdeniz'in Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol (23.10.1988 tarih ve 19968 sayılı Resmi Gazete)

Taraflar, bölgenin kültürel ve doğal sitlerinin korunması için özel koruma alanları düzenlenmesini kararlaştırmışlardır. Sulak alanlar da bu alanlara dahildir.

1973/Washington - CITES Sözleşmesi

Nesli tehlikede olan yabani hayvan ve bitki türlerinin uluslararası ticaretine ilişkin sözleşme 27.9.1994 tarih ve 4041 sayılı kanunla kabul edilmiştir.

1992/Viyana - T.C. Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü Arasındaki Fon Anlaşması (7.9.1993 tarih ve 21691 sayılı Resmi Gazete)

Bu anlaşma ile Türkiye'de "Uluslararası Hidrojen Enerjisi Teknoloji Merkezi Kurulmasının İncelenmesi" projesine fon sağlanmıştır.

***1992/Bükreş - Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması
Sözleşmesi ve Ekindeki Protokoller (6.3.1994 tarih ve 21869 sayılı
Resmi Gazete)***

Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye ve Ukrayna tarafından Karadeniz'in deniz çevresinin korunması ve canlı kaynakların muhafazasında gelişme sağlamak için eyleme geçmeye kararlı olarak imza altına alınmıştır.

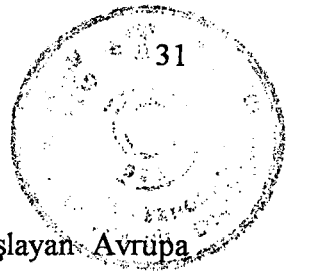
Bu sözleşmenin amacına ulaşabilmesi için taraf devletler merkezi İstanbul'da bulunan "Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Komisyonu" ve sekreteryasını kurmuştur.

2.5.2 Beyannameler

***1990/Bergen - Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik
Komisyonu Çevre ve Kalkınma Konferansı Sonuç Beyannamesi***

Konferansa, 34 üye devletten 200 resmi temsilci ve sanayi, bilim, gençlik, sendika ve gönüllü çevre kuruluşlarından yaklaşık 200 temsilci katılmıştır. 1992 Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın hazırlığı yapılmıştır.

Beyannameye göre, ilgili tüm kurumlar, ekonomi ve planlama politikalarında çevre değerlendirmesi yapacaklardır. Çevreye duyarlı ve verimli teknolojilerin kullanımı teşvik edilmelidir. Fosil yakıtların neden olduğu sera etkisinin azaltılması için enerji verimliliği ve tasarrufuna önem verilecek ve yenilenebilir enerji kaynakları kullanılacaktır. Taşımacılıkta deniz ve demiryolları geliştirilmelidir. Çevre eğitime önem verilmelidir. İnsanların, yaşadıkları ve çalıştıkları alanlarda olası tehlikeleri önlemek için yapılan planların karar alma sürecine katılımını öngören kolaylıklar sağlanacaktır. 29 maddeden oluşan Bergen Beyannamesi'nde "sürdürülebilir kalkınma" ilkesi kabul edilmiştir.

Paris Şartı

1975 yılında Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanması ile başlayan Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı (AGİK) süreci, 21.11.1990 tarihinde 34 ülke tarafından Paris Şartı'nın imzalanmasıyla büyük önem kazanmıştır. Paris Şartı, 1.12.1991 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Hükümet Programı'nın dayandığı temel ilkelerden biridir. Hükümet, Paris Şartı'nın öngördüğü katılımcı demokrasinin tüm koşullarını yerine getirmeyi taahhüt etmiştir.

Paris Şartı'na göre demokrasinin temeli, insana saygı ve hukukun üstünlüğüne dayanır. Çevrenin korunması, ülkelerin paylaşması gereken bir sorumluluktur. Paris Şartı'nı imzalayan ülkeler çevre ile ilgili toplum bilincini ve eğitimi geliştireceklerini taahhüt etmişlerdir. Ayrıca hükümet dışı kuruluşların AGİK hedeflerine ulaşılmasında önemli rolleri olduğunu belirtmişlerdir.

Rio Zirvesi Sonuç Bildirgesi

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) sonucunda 153 devlet başkanı tarafından imzalanan Rio Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde "sürdürülebilir kalkınma" ilkesi kabul edilmiştir.

Bildirgeye göre devletler, kendi faaliyetlerinin diğer ülkelere zarar vermemesini sağlamakla sorumludur. Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için çevre koruma ve kalkınma ayrı düşünülemez. Ayrıca bireyler çevreyle ilgili bilgi alma ve karar verme sürecine katılma fırsatına sahip olacaklardır. Devletler, kamu duyarlılığını ve katılımı destekleyeceklerdir.

Rio Zirvesi Sonuç Bildirgesi ile 16 Haziran 1972 Stockholm'da kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı Bildirgesi teyid edilmiştir.

Bildirgeye göre, çevrenin korunması amacıyla "ön ihtiyat ilkesi" uygulanacaktır. Ciddi tehditlerin bulunması durumunda, bilimsel belirsizlik, önlem alınmasını erteleyebilecek bir neden olarak kullanılmayacaktır.

Frankfurt-Avrupa Çevre Sağlığı Bildirgesi

Dünya Sağlık Teşkilatı'na üye 32 Avrupalı ülke 7-8 Aralık 1989 Frankfurt konferansı sonucunda bu bildirgeyi imzalamışlardır.

Bildirgeye göre bireyler, çevre ve sağlığı etkileyebilecek plan, karar ve işlemler hakkında bilgi alma hakkına sahiptir. Tüm hükümetler ve kamu otoriteleri, kendi ülkelerinde ve sınır ötesinde yaşayan insanların sağlığını korumayı taahhüt etmiştir. Ayrıca medyanın, çevre ve sağlık konusunda yeterli ve doğru bilgiyi, kamuoyuna etkili bir biçimde iletmesi için teşvik edilmesi gerektiği de bildirmede yer almıştır.

2.6 Türkiye'de Kurumsal Yapı

Türkiye'de bugün çevre ile ilgili faaliyetlerin genel koordinatörlüğünü yapan ve çevre politikasını oluşturan kuruluş, Çevre Bakanlığı'dır.

İlk olarak 1978 yılında Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuş ve daha sonra genel müdürlük, müsteşarlık ve bakanlık olarak değişiklikler geçirmiştir. Bakanlık düzeyinde örgütlenme, 21 Ağustos 1991 tarih ve 20967 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 443 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile gerçekleşmiştir.

Bakanlığın ana hizmet birimleri;

- Çevre Kirliliğini Önleme ve Kontrol Genel Müdürlüğü
- Çevre Koruma Genel Müdürlüğü
- ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü
- Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı
- Finansman Dairesi Başkanlığı
- Çevre Eğitimi ve Yayın Dairesi Başkanlığı

ve Bakanlığın sürekli kurulları da;

- Yüksek Çevre Kurulu
- Çevre Şurası
- Mahalli Çevre Kurulları

olarak sayılabilir.

Çevre Bakanlığı Teşkilat Kanunu ve Çevre Kanunu ile kendisine verilen görevleri, merkez ve taşra teşkilatları, sürekli kurullar ile bağlı kuruluşu olan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı ile yürütmektedir.

Türkiye’de çevre ile ilgili ve yetkili tek kuruluş Çevre Bakanlığı değildir. Çevre Bakanlığı’nın kural koyucu ve koordinatör bir bakanlık olması, yatırım yetkisinin bulunmaması, çevre ile ilgili yatırımlarda görev almaması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca bu hizmetlerin ilgili kurum ve kuruluşlarca yapılmasının denetimi için yeterli yaptırıma da sahip değildir. Çevre ile ilgili hizmetlerin çoğunluğu mevcut mevzuatla belediye ve büyükşehir belediyelerinin sorumluluğuna verilmiştir. Ancak büyükşehir belediyelerinin de ilçe belediyeleri üzerinde yaptırım gücü bulunmadığı gibi Bakanlığın da kendi alanında yapacağı denetimlerde ceza verme ve yaptırım gücü bulunmamaktadır. Bu durum Çevre Bakanlığı’nın “Tavsiye Edici Bakanlık” statüsünde olduğu yorumuna neden olmaktadır (ÇEVRE ÖİK RAPORU, 1994).

Türkiye’de çevre yönetimi bakımından Çevre Bakanlığı’ndan başka Yerel Yönetimler ve Mülki İdare Amirlikleri önem taşımaktadırlar.

İl Özel İdaresi, belediye ve köylerden oluşan yerel yönetimler, başta İl Özel İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediye Kanunu ve Köy Kanunu olmak üzere diğer kanunların verdikleri görevleri yapmaktadırlar.

Mülki İdare Amirleri olan Vali ve Kaymakamlar ise Çevre Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu’nun çevre ve halk sağlığı konusunda kendilerine verdiği yetkileri kullanmaktadırlar.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Çevre Özel İhtisas Komisyonu raporunda, çevre hizmetleriyle ilgili kurum ve kuruluş sayısının 36 olduğu belirtilmektedir (DAŞÖZ, 1995).

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Bakanlar Kurulu, Turizm Bakanlığı, Yerel Yönetimler, DSİ Genel Müdürlüğü, İller Bankası Genel Müdürlüğü ve Mülki İdare Amirlikleri ilgili ve yetkili kılınan kurum ve kuruluşlar arasındadır.

Ancak çevre konusunda görev, yetki ve sorumluluk taşıyan çok fazla sayıda kurum ve kuruluşun olması aralarında koordinasyon sağlanmasını güçleştirmekte, pek çok olumsuzluk ve yetersizliğe neden olmaktadır. Görev alanları çevreyi yakından ilgilendiren bakanlıklar ve faaliyetleri aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı: Kalkınma plan ve programları doğrultusunda kırsal bölgelerin geliştirilmesi için politika tespitine yardımcı olmak, toprak, su, bitki, hayvan varlığı vb. doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi için araştırma, plan, program ve projeleri yapmak veya yaptırmak, kırsal yerleşim birimlerine yol, su, kanalizasyon, elektrik götürmek bu bakanlığın çevre ile ilgili görevleridir.

Orman Bakanlığı: Orman Bakanlığı'nın görevleri arasında ormanların korunmasının ve geliştirilmesinin yanısıra, ulusal park, doğa parkı, doğa anıtı, doğayı koruma alanı, mesire yeri gibi alanların ayrılması, korunması, işletilmesi, av alanlarının belirlenmesi, av ve yaban yaşamı kaynaklarının korunması, geliştirilmesi, işletilmesi, erozyonu önleyici tedbirlerin alınması, ağaçlandırma sayılmaktadır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı: Başlıca görevi ülkenin enerji ve doğal kaynaklara olan kısa ve uzun vadeli ihtiyacını belirlemek, temini için gerekli politikaların tespitine yardımcı olmak, planlamalar yapmaktır. Bu bakanlıkta Enerji Dairesi'ne bağlı Yakıt ve Çevre Sorunları Müdürlüğü'nün, çevreyi daha çok ilgilendiren iki görevi vardır. Birincisi, yakıtların tekniğine uygun olarak yakılmalarını sağlayarak hem tasarruf elde etmek hem de hava kirliliğinin azaltılmasına çalışmaktır. İkincisi, enerji kaynaklarının üretimi ve tüketimi gibi etkinliklerinin yol açtığı çevre

sorunlarının çözümü konusunda bu bakanlıkla ilgili çalışmalar arasında eşgüdüm sağlamaktır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı: Sanayi ile ilgili çevre sorunları hakkında çalışmalar yapmak ve gerekli tedbirlerin alınmasına yardımcı olmak bu bakanlığın bünyesindeki Sanayi Araştırma Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasındadır.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı: Ülke ölçeğinde bayındırlık, yapı işlerini düzenleme, yerleşme politikalarını belirleme, ülke ölçeğinde fiziksel planlama, afetlere karşı tedbir alma, arsa politikalarını düzenleme, devlet ve il karayollarının yapım, bakım ve onarımı gibi görevleri vardır. Bu bakanlığa bağlı olarak kurulan Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ile İller Bankası Genel Müdürlüğü çevre yönetiminde etkili iki kuruluştur. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün başlıca görevleri; taşkın sularına karşı tesisler kurmak, yeraltı suları hakkında 167 sayılı kanunla verilen görevleri ve büyük şehirlere içme, kullanma ve endüstri suyu sağlanmasına ilişkin görevleri yapmak, akarsuları ıslah etmek, şehir ve kasabaların içme suyu ve kanalizasyon projelerini incelemek, onaylamak ve denetlemek, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kirlenmeye karşı korunması için gerekli verileri toplamak, bunları değerlendirmek ve ilgili kuruluşlar ile birlikte gerekli önlemleri almaktır. İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün çevre ile ilgili görevleri; 1609 sayılı kanun hükümleri geçerli kalmak suretiyle ortak idare ve bunlara bağlı kurumların istekleri üzerine harita, plan, proje, içme suyu, kanalizasyon, enerji ve çeşitli alt yapı işlerine ait etüd proje ve tesislerin, yıllık yatırım programları içinde yapılması ve yaptırılmasını sağlamaktır.

Sağlık Bakanlığı: Genel olarak sağlık ve çevre sağlığının iyileştirilmesi ile görevli merkezi bir örgüttür. Bakanlığın Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü, çevre sağlığı hizmet ve görevleri ile birinci derecede hükümlüdür. Ayrıca bir de Çevre Sağlığı Daire Başkanlığı bulunmaktadır. Bu bakanlığa verilmiş çevre ile ilgili görevler; yerel yönetimler ile ve ilgili diğer kuruluşlar ile işbirliği içinde çevre sağlığını ilgilendiren gerekli önlemleri almak ve aldırmasıdır.

Kültür Bakanlığı: Özellikle kültür ve doğa varlıklarının korunması, halkın çevreye duyarlı kültürel değerlerinin geliştirilmesi gibi görevleri vardır. 2863 sayılı Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Kanunu ile Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak

teşkil edilen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun aldığı kararlar yerel yönetimler de dahil olmak üzere uyulması zorunluluğu vardır.

Turizm Bakanlığı: Turizm konusundaki gelişmelerin çevre ile uyumlu olarak yürütülmesi, turizm alanlarının, kıyıların korunması, turizm politikalarının tespitinde çevresel değerlerin ön planda tutulması gibi görevleri vardır.

İçişleri Bakanlığı: Ülke ölçeğinde nüfus işlerinin düzenlenmesi, yerel yönetimlerin ve merkezi idarenin iller düzeyindeki hizmetlerinin koordinasyonu, sahil güvenliği ve korunması gibi görevleri vardır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kadro ve kuruluşu olup barış sırasında görev ve hizmet yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan Sahil Güvenlik Komutanlığı, liman sınırları ve büyükşehir belediye sınırları dışında çevrenin korunması ile ilgili görevlere sahip olup, doğrudan ceza uygulama yetkisine sahiptir. Su ürünleri istihsal sahalarında ilgili yasakları denetlemek ile görevlidir. Liman sınırları içinde ve dışındaki idari görevlerinden biri; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na aykırı eylemleri izlemek, önlemek ve ilgililere bildirmektir.

Ulaştırma Bakanlığı: Ülke ölçeğinde ulaşım politikasının saptanması görevini yerine getirmektedir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Çalışma hayatının işveren ve işçi açısından düzenlenmesi, özellikle, iş yerlerinde işçi sağlığı ve güvenliği açısından gerekli tedbirlerin alınması, işçilerin sosyal güvenliklerinin sağlanması gibi görevleri bulunmaktadır.

Diğer kuruluşlardan Başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı, Çevre Özel İhtisas Komisyonları kurarak çevre ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, meteorolojik gelişmeleri izlemek, ülkenin ve bölgenin iklim ve meteorolojik olayları hakkında bilgi toplamak ve yaymak gibi görevleri yerine getirmektedir.

Türk Standartları Enstitüsü'nün (TSE) her tür mal ve hizmetler konusunda çağdaş standartları belirlemek, standartlara uyulup uyulmadığını kontrol etmek,

tüketiciyi korumak gibi görevleri vardır. Çevre yönetiminde de çevrenin korunmasına dair kuralları koyan, standartları belirleyen kuruluşun çevre ile ilgili çok sayıda standardı mevcuttur. Bu kuruluş, ISO (Uluslararası Standard Teşkilatı) 207 sayılı teknik komite çalışmalarını yakından takip etmektedir. TSE-Çevre Standartları Hazırlık Grubu, ISO 14000 serisini TS-ISO 14000 seri standartları olarak kamuoyuna sunmuştur. ISO 14000 serisi standartları arasından 9 tanesi Türk Standartları haline getirilmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesi ve özellikle demografik gelişmesi konusunda bilgiler toplamak, değerlendirmek ve yaymak gibi görevleri yerine getirmektedir.

Atom Enerjisi Kurumu (AEK), nükleer güç reaktörlerini, radyoaktif madde ve cihazları ve kullananları denetlemek, radyoaktif atıkların çevreye zarar vermeyecek şekilde taşınması ve depolanmasını sağlamak, bu konularda halkı bilinçlendirmek gibi görevleri yerine getirmektedir.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ise çevre ile ilgili pek çok konuda toplantı, seminer düzenleyerek ve araştırmalar yaparak sonuçlarını kamuoyuna duyurmaktadır. Ayrıca süreli ve diğer yayınları ile araştırmacılara ve ilgililere yardımcı olmaktadır.

Bu kuruluşlardan başka Türkiye’de birçok üniversitede Çevre Mühendisliği Bölümleri ve Çevre Araştırma Merkezleri bulunmaktadır.

Ayrıca İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri, Kamu Yönetimi Bölümlerinde de Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalları oluşturulmuştur.

Sözü edilen kurum ve kuruluşlardan başka Türkiye’de sayısı 250 civarında olan gönüllü kuruluş bulunmaktadır. Bunlar genellikle dernek ve vakıf şeklinde, yerel düzeyde, ülke düzeyinde veya uluslararası bir kuruluşun Türkiye’deki şubesi olarak kurulmaktadır. Yerel düzeydeki gönüllü kuruluşlara, birçok belde veya kentte kurulan güzelleştirme ve turizm dernekleri örnek gösterilebilir. Halk bu tür kuruluşlar aracılığıyla doğrudan çevre yönetimine katılmaktadır

Halkın belli durumlar karşısında ses çıkarma, ortak noktalar etrafında toplanarak bir arada etkinlikte bulunma, topluma yararlı şeyler yapabilme, karar mercilerini etkileyebilme hakkı, temel bir haktır ve bu da gönüllü kuruluşlar yoluyla yerine getirilebilir. Türkiye’de pek çok gönüllü kuruluş yaptığı hizmetlerle devlete ışık tutmakta, kararlara katılarak aktif rolünü oynamakta, uluslararası ilişkilere girerek Türkiye’nin adını yurt dışında duyurmaktadır (DİNÇER, 1996).

3. ÇEVRE YÖNETİMİ

3.1 Tanımlar

Yönetim, geniş anlamda ele alındığında, toplum içinde yaşayan herkesin yönetimle ve onun bazı sorunlarıyla içiçe olduğu görülür. Yönetim kavramı, gerek biçimsel örgütlerde ve gerekse biçimsel olmayan gruplarda, başkalarını etkilemek veya başkalarıyla işbirliği yaparak belirli amaç ya da amaçları gerçekleştirmek için yürütülen faaliyetler olarak değerlendirilir. Yönetimin özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1. Yönetim birden fazla kişinin yer aldığı bir grup içinde söz konusudur.
2. Bir süreç olarak yönetim:
 - Planlama
 - Örgütlenme
 - Gerekli kaynakları sağlama ve düzenleme
 - Yönlendirme
 - Koordinasyon
 - Denetim

gibi faaliyet ya da ögelerden meydana gelir.

3. Yönetim, biçimsel örgütlerde hiyerarşik bir düzen içinde meydana gelir.
4. Yönetim, düzenli faaliyetlerden meydana gelen bir olgudur.
5. Yönetim, belirli bir amacın gerçekleştirilmesine yönelmiş çeşitli faaliyetler bütününden oluşur (ERYILMAZ, 1995).

Çevre, çeşitli ölçeklerde ve miktarlarda bir kaynaklar bütünü veya sistemidir ve bu kaynaklar iyi kullanılmadığı, iyi planlanmadığı ve iyi yönetilmediği takdirde, insanların ve diğer canlıların geleceği tehlikeye girer (ÜNLÜ, 1995).

Çevre yönetimi, Batı dillerinde çok sık kullanılan bir kavramdır. Bununla, tüm canlıların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaları, doğal kaynakların korunması, değerlendirilmesi, optimum kullanımı ve geliştirilmesi amacıyla gerek kamusal, gerekse özel kesimde elverişli bir iletişim, planlama, eşgüdüm ve denetim sisteminin oluşturulması ve bu sistemi çalıştıracak bir örgütün kurulması anlatılmaktadır (KELEŞ ve HAMAMCI, 1997).

Çevre yönetimi “İnsan, bitki ve hayvan varlığının dengeli ve sağlıklı yaşaması için gerekli doğal kaynakların değerlendirilmesi, üretilmesi, taşınması ve tüketilmesi sırasında ortaya çıkabilecek olumsuzlukları saptamak, olumsuzluklara çözüm yolu aramak ve çözüm yollarını uygulama alanına koymak için yapılan planlama, eşgüdüm, haberleşme, denetim ve yürütme faaliyetlerinin bütünüdür.” şeklinde tanımlanabilir (YAŞAMIŞ, 1995).

2. Çevre Şurası’nda çevre yönetimi “Doğal ve yapay fiziksel çevrede sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve çevre kalitesinin yükseltilmesi doğrultusunda çevre kirliliğinin ve kaynak tahribatının önlenmesine, yapay çevrenin insanın psikososyal ihtiyaçları ile uyum içinde planlanmasına ve bu çerçevede, mevzuat, kurumsallaşma, halkın katılımı ve finansman gibi yönetim araçlarının geliştirilmesine yönelik temel ilke, politika, strateji ve programları belirleyen planlama yaklaşımıdır” şeklinde tanımlanmıştır.

19. Dönem T.B.M.M. Çevre Araştırma Komisyonu Raporu’nda da çevre yönetimi kavramı, doğal ve fiziksel çevrede sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve çevre kalitesinin yükseltilmesi doğrultusunda planlama, mevzuat, kurumsallaşma, halk katılımı ve finansman gibi araçların geliştirilmesine yönelik temel ilke, politika, strateji ve programları belirleyen yaklaşım olarak ifade edilmiştir. “Çevre yönetimi ekonomik, idari, hukuki, politik, sosyal ve kültürel araçları kullanarak doğal ve yapay çevre unsurlarının sürdürülebilir kullanımını sağlamak üzere yerel, bölgesel ve global düzeyde politika ve stratejiler geliştirmektir” şeklinde tanımlanmıştır.

Bir başka açıdan çevre yönetimi, insan faaliyetleri ile doğal çevrenin çeşitli bileşenleri (hava, su, toprak vb.) arasındaki ilişkiyi irdeleyen ve denetleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmıştır. Çevre yönetimi, disiplinlerarası çalışmaları gerektirir. Çevre mühendisliği kapsamına giren temel konulara ek olarak, sistem analizi, biyoloji, hidroloji, hidrojeoloji, meteoroloji gibi teknik konular ile şehir ve bölge planlaması, sosyo-ekonomik ilişkiler, uluslararası ilişkiler gibi diğer bazı konular da çevre yönetimi kapsamında düşünülmelidir (ALP vd., 1991).

Çevre yönetimi, kaynakların optimum kullanılmasını, çevresel zararların en aza indirilmesini, insan ihtiyaçları ve doğal kaynaklar arasındaki dengeyi sağlar ve yönlendirir. Çevre yönetimi, temelde insan ve doğa ilişkilerini, gelişimini, genelde

nüfus artışı, borçlar, ekonomik büyüme, işsizlik, enerji kullanımı, yaşam standardı, eğitim ve kaynaklar gibi dinamik parametrelerin etkileşimlerini ve bu konulardaki bilgileri geniş bir düşünce çerçevesinde bir arada ele alıp, bir ülkenin mevcut şartlarından yola çıkarak orta ve uzun vadede gerçekçi ve sağlıklı çevre politikalarının izlenmesi için stratejiler ve kavramsal bir çatı oluşturur. Oluşturulan bu kavramsal çatı, mevcut ve gelecekteki çevre politikalarını etkileyen parametrelerin incelenmesine, meselelerin sebeplerinin ortaya konulup, çözüm yollarının araştırılmasına, örgütlenmesine ve karar mekanizmasının işletilmesine çalışır.

Makro düzeyde çevre yönetimi, çok çeşitli parametreleri birarada değerlendirmeye çalışan çok bileşenli bir yapıya sahiptir. Çok bileşenli yapı özellikle Türkiye'nin çevre sorunlarına bulunacak çözümler için zemin hazırlayacaktır. Mevcut ve gelecekte izlenecek çevre politikalarının gerçekçi ve tutarlı olabilmesi, çevre yönetimi bazında çok bileşenli yapının irdelenmesi ile mümkündür. Çevre yönetiminin çok bileşenli yapısı, sorunların çözümünde alternatiflerin belirlenmesi ve karar vermede yol gösterici olmalıdır. Çok bileşenli yapı içerisindeki parametrelerin birbirleriyle etkileşiminde orta ve uzun vadeli çevresel politikalar üretilmelidir. Çok çeşitli dinamik parametreler arasında uyumu sağlayan ve geniş bir kavramsal çatı içerisinde düşünmeyi sağlayan çevre yönetimi, çevre kirlenmesini dikkatle izleyen ve anında müdahale eden bir kavramdır. Çevre yönetiminin temel amacı, sürdürülebilir kalkınma için çevrenin özümleme kapasitesinin korunmasıdır (KEÇECİOĞLU, 1991).

Çevre yönetimi anlayışı, 1970'li yıllardan 1990'lı yıllara doğru gelişme göstermiştir. Yerel ölçekli çevre yönetimi yaklaşımı, yerini global ölçekli yaklaşıma bırakmıştır. Önceleri sektörel çevre yönetimi esas alınırken, sonraları ekosistem için çevre yönetimi düşünülmeye başlanmıştır. Sonradan çare aramak yerine, önceden koruma / önleme politikaları gündeme gelmiştir. Üretim sonunda problemleri çözmek yerine üretim sırasında çözümler bulmak çevre yönetiminin yeni anlayışını oluşturmaktadır. 1990'lı yıllardaki çevre yönetimi yaklaşımında sürdürülebilir kalkınma, çevre politikasının ana teması olmuştur.

Sürdürülebilir kalkınma, en basit tanımı ile; günümüzdeki ihtiyaçların, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama imkanlarını tehlikeye sokmadan temin

edilmesi, yerkürenin kaynaklarının, gelecek kuşakların ihtiyaçları da düşünülerek dengeli ve akılcı bir biçimde, ekolojik dengeyi bozmadan kullanılmalıdır.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez, Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından Dünya Çevre Üçüncü 10 yılı nedeniyle bir rapor hazırlamakla görevlendirilen kurulun başkanı olan Norveç eski Başbakanı Groharlem Brundtland tarafından hazırlanan rapor nedeniyle gündeme gelmiştir. “Ortak Geleceğimiz” adlı bu raporda, sürdürülebilir kalkınma için yapılan tespitlerden bir kısmı şu şekildedir:

“Sürdürülebilir kalkınma, sabit bir uyum değil, daha çok bir değişimdir ve bu değişim içinde, kaynakların kullanılması, yatırımların ve teknik gelişmenin yönlendirilmesi ve kurumsal değişiklikler, hem bugünün ihtiyaçları ile hem de geleceğin ihtiyaçları ile tutarlı olmalıdır. Son yıllarda yaşanan enerji krizi, çevre krizi, kalkınma krizi birbirinden bağımsız olaylar değildir. Bu krizlerin hepsi birbirleri ile ilişki içindedir ve birdir.”

Sözü edilen raporda, kalkınmada kullanılacak doğal kaynakların kendi kendini yenileme hızından fazla bir hızla tüketilmemesi koşuluyla kalkınma ile birlikte çevrenin de korunabileceği ifade edilmiştir.

3.2 Avrupa Topluluğu’na Üye Ülkelerde Çevre Yönetimi

Bu bölümde, Avrupa Topluluğu’na üye ülkelerdeki çevre yönetimi, Nevin Öztürk’ün “Türkiye’de ve Avrupa Topluluğu’na Üye Ülkelerde Çevre Yönetimi ve Avrupa Topluluğu Çevre Politikaları” adlı yüksek lisans tez çalışmasından yararlanılarak özetlenmiştir.

3.2.1 Belçika Çevre Yönetimi

Ulusal düzeyde çevre ile ilgili görevler Sağlık ve Çevre Bakanlığı’na aittir. Başbakanlık, Tarım Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, İstihdam ve Çalışma Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı çevre ile ilgilenen diğer bakanlıklardır.

Belçika'da çevreyi korumak için bölge bazında yasal ve idari birimler oluşturulmuştur. Bu birimlerin görevleri Brüksel, Walon, Flander olmak üzere her üç bölge yönetiminde farklılıklar göstermektedir. Brüksel bölgesinde 4 bölgesel bakanlığın çevre ile ilgili görevleri vardır. Bu bakanlıklar Genel Çevre, Su, Atık ve Alan Kullanım Planlaması Bakanlıklarıdır.

Walon Bölgesi'nde Genel Çevre ve Su, Doğa Koruma ve Çevre Planlama, Araştırma -Teknoloji ve Dış İlişkiler Bakanlıkları olmak üzere 3 bölgesel bakanlık çevre ile ilgilenmektedir.

Flander Bölgesi'nde ise 2 bölgesel bakanlık olan Çevre ve Bölgesel Planlama Bakanlıklarının çevre ile ilgili görevleri vardır.

Belçika'da ulusal hükümetin çevre korumadaki görevi çok kısıtlıdır. Bu konudaki bütün işlevleri bölgesel idareler yerine getirir. Çevre politikalarının oluşturulmasından bölgesel idareler sorumludur. Merkezi hükümet sadece bu idare birimleri ile sıkı bir işbirliği içinde bulunur. Uluslararası konularda ve Avrupa Topluluğu ile ilişkilerde sadece Ulusal Bakanlığın temsil hakkı vardır. Ulusal ve bölgesel bakanlıklar arası koordinasyonu sağlamak için 1988'de Başbakanlık servisi oluşturulmuştur ve Bakanlıklar arası çevre konferansı düzenlenmektedir.

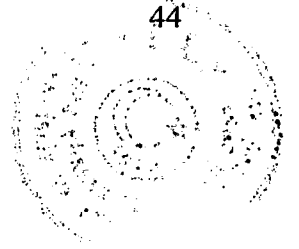
Halk Sağlığı ve Çevre Bakanlığı'nın bir birimi olan Hijyen ve Epidemiyoloji Enstitüsü tarafından bilimsel destekli sürekli kontroller yapılmaktadır. Bu birim ülke çevre yönetiminde destek yapısı görevini üstlenmiştir.

3.2.2 Danimarka Çevre Yönetimi

Danimarka'da Çevre Bakanlığı, 5 ayrı ajans ile desteklenmektedir. Bunlar;

- Danimarka Çevre Koruma Ajansı,
- Ulusal Fiziksel Planlama Ajansı,
- Ulusal Orman ve Doğa Koruma Ajansı,
- Danimarka Jeolojik Teftiş Ajansı,
- Ulusal Çevre Araştırma Enstitüsü'dür.

Danimarka Çevre Koruma Ajansı'nın görevleri;

- Çevre ile ilgili olaylara açıklık ve öneri getirmek,
- Kanun hazırlamak,
- İzlenecek kuralları belirlemek,
- Yürütme politikası oluşturmak,
- Bölgesel otoritelere çevre konusunda önerilerde bulunmak,
- Belediye ve ilçelerin çevre ile ilgili kararlarına yardımcı olmaktır.

Ulusal Orman ve Doğa Koruma Ajansı, ormanların, doğanın, doğal kaynakların ve tarihi alanların yönetimi için ilçeler ve belediyeler arasındaki koordinasyonu sağlamaktadır. Bu ajansın izleme, öneride bulunma ve kanun yapma gibi görevleri vardır.

Ulusal Çevre Araştırma Enstitüsü'nün görevi Avrupa Çevre Ajansı ile ilişkilerde ulusal görüşü belirtmektir.

Ülkede çevrenin enerji, taşımacılık ve tarım gibi sektörlerle entegrasyonu için, bazı bakanlıklarda çevre birimleri kurulmuştur.

Belediyelerin geniş idari ve kontrol yetkileri olmasına karşın kullanılacak standartlar, yönetmelikler ve yönergeler Çevre Bakanlığı tarafından hazırlanır.

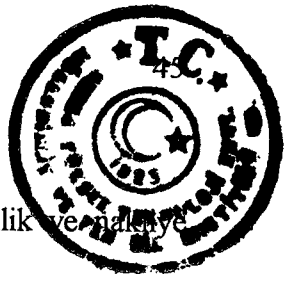
Hükümet, diğer bakanlıklarla koordinasyonu sağlamak için Çevre Bakanı başkanlığında bir bakanlar komitesi oluşturmuştur.

Hükümetçe, 1988 Brundtland Raporu'ndan sonra, çevre politikalarının bir kısmını içeren Çevre ve Gelişme Eylem Planı belirlenmiştir. Plan sonunda belediyelerin güç ve yetkileri artırılmıştır.

3.2.3 Almanya Çevre Yönetimi

Almanya Çevre, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı, altı adet iç bölüme ayrılmıştır. Bunlar;

- Merkezi Bölüm
- Temel çevre politikası sorunları, uluslararası sorunlar, federal eyaletlerde çevre ile ilgili ekonomik sorunlar bölümü,

- Su yönetimi, atık yönetimi, toprak korumacılığı bölümü,
- Çevre ve sağlık, hava kalitesi, endüstriyel bölgeler, güvenlik ve maliye bölümü,
- Doğa koruma ve ekoloji bölümü,
- Nükleer tesis güvenliği, radyasyondan korunma, nükleer yönetim ve nükleer atık bölümü,

Almanya'daki Gıda, Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Bölgesel Planlama, Yapılaşma ve Şehirselleşme Bakanlığı, Araştırma ve Teknoloji Bakanlığı çevre koruma konusunda görevleri olan diğer bakanlıklardır. Bazı konuların birden fazla bakanlığı ilgilendirmesi durumunda koordinasyon sağlanır.

Merkezi hükümet ile federal eyaletler arasındaki sürekli işbirliğinin çevresel hedeflerin başarılmasında önemli rol oynayacağı politikası benimsenmiştir.

Alman Çevre Yönetimi merkeziyetçilikten uzaklaşmış olsa da hükümet yerel yönetimleri finansal açıdan desteklemek için yetkilerini kullanır.

Çevre Bakanlığı'na destek olması için kurulmuş Federal Çevre Ajansı, kanun ve yönetmeliklerin bilimsel yönlerinin hazırlanmasında görevlidir. Çevresel dökümantasyon, eyalet çevre raporları, kamu bilgilendirme, sivil örgüt eğitimi konularında yetkilidir.

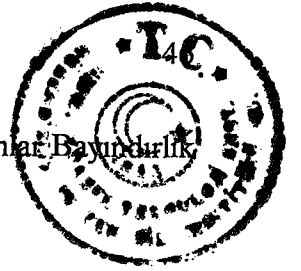
3.2.4 Yunanistan Çevre Yönetimi

Çevre, Planlama ve Bayındırlık Bakanlığı'ndan başka Tarım, Maliye, İçişleri, Sanayi ve Enerji, Deniz Ticareti, Çalışma Bakanlıklarının da çevre konusunda yetkileri vardır.

Çevre konusunda sorumluluk devlete aittir. Bölgesel ve yerel otoriteler bakanlıklardan emir alırlar.

3.2.5 İspanya Çevre Yönetimi

Çevresel uygulamalar, merkeziyetçilikten uzaktır ve bölgelerin, yerel yönetimlerin elindedir.

Çevre ile ilgili görevler iki bakanlık arasında paylaşılmıştır. Bunlar Bayındırlık Bakanlığı ile Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığı'dır.

Çevre konusunda görevleri olan diğer bakanlıklar, Sanayi Bakanlığı, Turizm ve Ticaret Bakanlığı, Halk Sağlığı ve Tüketici Koruma Bakanlığı'dır

3.2.6 Fransa Çevre Yönetimi

Çevre Bakanlığı dışında Donatım, Sanayi, Tarım, Kültür, İçişleri ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları da çevre konusunda görevlidir.

Bölgesel idare birimlerinin yetkileri genişletilmiş, finans ve görev gücü artırılmıştır.

6 nehir için havza ajansı mevcuttur. Çevre Bakanlığı bu bölgesel çevre yönetim birimlerini destekler.

Bakanlık hizmetlerinin genişletilebilmesi için bölgesel servisler oluşturulmuştur.

Bölgesel ve yerel birimler ulusal planlardaki önceliklerin yerine getirilmesi için bölgeler ve belediyeler arasında koordinasyonu sağlarlar.

Bölgeler merkezde üretilen tüm politikaların ana yürütücüsüdür. Önemli gelir kaynaklarına sahip belediyeler ise ülkede günlük işleri yürütürler.

Bakanlıklararası Yaşam Kalitesi Komitesi, koordinasyonu sağlar. Bölgesel idarelerde de Bölge Şefi koordinasyonu sağlamakla görevlidir.

Çevre ve Yönetim Ajansı, Ulusal Endüstriyel Çevre ve Risk Enstitüsü ve yeni oluşturulan Fransa Çevre Enstitüsü önemli destek yapılarıdır.

3.2.7 İrlanda Çevre Yönetimi

Çevre politikalarının oluşturulması merkezi hükümetin görevidir. Bu politikaların uygulanması yerel yönetimler tarafından yapılır.

Çevreden sorumlu bakanlık, çevre politikalarının çeşitli çevrelerin gerçekleştirilmesi için görevli diğer otoritelerin çalışmalarını kontrol eder.

Ekonomi Bakanlığı bünyesindeki Bayındırlık ofisi ile Denizcilik, Tarım, Enerji, Sağlık ve Güvenlik departmanları da çevrenin korunmasında görevleri olan diğer bölümlerdir.

Ülkede bütün çevre politikalarının diğer politikalarla entegrasyonu ve koordinasyonu için 13 tane başka departmanla birlikte Daimi Çevre Encümeni oluşturulmuştur.

Yarı özel ajans niteliği taşıyan Özel Çevre Araştırma Birimi çevre ile ilgili sorumluluklara sahip önemli bir destek yapısıdır. Yine bazı yarı resmi veya özel çevre kuruluşları kanuni danışman olarak önemli rol oynarlar.

3.2.8 İtalya Çevre Yönetimi

Çevre, Sağlık, Tarım, Kültür Bakanlıkları çevre koruma ile ilgili yönetmelikleri merkezi hükümet adına yayınlarlar. Bayındırlık Bakanlığı ise politikaların yürütülmesi sırasında önemli rol oynar.

3 yıllık Çevre Planları'nı parlamento yürütür. Yerel yönetimler, ulusal politikaların olmadığı noktalarda veya uygulamadaki problemler ile ilgili yeni düzenlemeler yapma yetkisine sahiptir. Ancak buna çok nadiren rastlanır.

Çevre Bakanlığı kontrol yetkilerini diğer ilgili bakanlıklar ve yerel yönetimlerle paylaşmaktadır.

Devlete ait şirketler ve özel şirketler ile yönetmelik uygulamaları konusunda program anlaşmaları, tasarı mektupları, mukaveleler olmak üzere 3 şekilde anlaşmalar yapılmıştır.

Politik koordinasyonun artırılması ve daha etkili yönetim geliştirilmesi amacı ile bütün bölgeler ve bakanlıklar arasında benzer anlaşmaların artırılmasına karar verilmiştir.

3.2.9 Lüksemburg Çevre Yönetimi

Planlama ve Çevre Bakanlığı yönetmelik hazırlanması, genel politika, doğal çevre, ormanlar ve uluslararası ilişkilerle ilgilenir. Halkın görüşleri belediyelerce oluşturulan komisyonlarca alınarak bakanlığa iletilir.

Tarım, İşleri, Çalışma, Enerji, Bayındırlık, Sağlık Bakanlıkları çevre ile ilgili diğer bakanlıklardır.

Ulusal Çevre Koruma Komitesi tarafsız çevre kararlarının alınması ve hükümete danışmanlık yapan enstitüler arası koordinasyonu sağlamak için kurulmuştur.

3.2.10 Hollanda Çevre Yönetimi

Çevre politikalarının uygulanması ve geliştirilmesi için en büyük sorumluluğa sahip olan bakanlıklar; Yapılaşma, Planlama ve Çevre Bakanlığı ile Ulaştırma ve Su Yönetimi Bakanlığı'dır.

Ulusal Çevre Politikası Planı hedeflerine ulaşmak için ilgili diğer bakanlıklar arasında koordinasyon sağlanmıştır.

Ulusal düzeyde yönetmeliklerin yetersiz kaldığı durumlarda il yönetimleri yönetmelikleri hazırlama yetkisine sahiptirler. İl ve belediye yönetimleri için çevresel sorumluluklar yaygınlaştırılmıştır.

Hollanda Belediyeler Kuruluşu, Vilayetler Arası Danışma Forumu, Polder İdaresi Birliği ve Çevre Genel Direktörlüğü ile il ve yerel otoriteler arasında sürekli bir koordinasyon vardır.

Hollanda'da çevre kirliliği ile ilgili bilgi ve belgeleri toplamak suretiyle çevre politikasını belirlemede önemli payı olan ve yarı özerk iki araştırma enstitüsü vardır. Bunlar Ulusal Kamu Sağlığı ve Çevre Koruma Enstitüsü ile İç Alan Su Yolları Bilim Enstitüsü'dür.

Ayrıca toplum içinde çeşitli seviye ve aktivitelerde birçok özel kuruluş Ulusal Çevre Planı oluşturulmasında yardımcı olurlar.

3.2.11 Portekiz Çevre Yönetimi

Portekiz’de bütün alanlarda tek yetkili merkezi hükümettir. Genel olarak birbirine bağlı 5 nehir havzası için merkeziyetçi politikaların tersine ayrı yönetim birimleri oluşturulmuştur.

Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı çevre korumacılığı yanında Meteoroloji Enstitüsü, Jeofizik Enstitüsü, Yaşam Standardı Enstitüsü, Ulusal Tüketici Koruma Enstitüsü gibi birimlerin de sorumluluğunu taşır.

Ulusal Parklar Enstitüsü, özel ajanslar veya merkez ve bölgesel yönetimlerle yürütülecek politikaların oluşturulmasından Çevre Bakanlığı sorumludur.

Plan ve Bölgesel Planlama Bakanlığı çevre konularında diğer en önemli bakanlıktır.

3.2.12 Büyük Britanya Çevre Yönetimi

İngiliz yönetiminde temel hedef, yönetimler arası güçlü bir yapı oluşturmaktır. İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda yönetimleri kendilerine ait alanlarda hükümetten daha sıkı çevre koruma görevlerine sahiptirler.

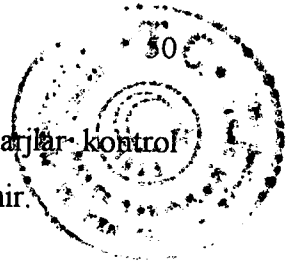
Çevre ile ilgili sorumluluk sahibi Çevre Departmanı’dır. İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda için sekretaryalara sahiptir.

Çevre Departmanı Teşkilatı diğer Avrupa Topluluğu ülkelerinden daha geniştir.

Çevre ile ilgili diğer departmanlar ise Tarım, Balıkçılık ve Gıda, Ticaret ve Sanayi, Ulaştırma, Çalışma Departmanları ve Bilim ve Teknoloji Ofisi’dir.

Yerel yönetimler çevre korumacılığında çok önemli araçlar olan geliştirme, yönetim ve kontrol yetkilerine sahiptirler.

Halka kamu şirketlerinden daha iyi hizmet veren özel sektör destekleyicisi durumundaki Su Organizasyonları kirliliğin önlenmesi amacı ile İngiltere ve Galler’de kurulmuşlardır. Suyun çıkarılması Ulusal Nehir Otoriteleri’nce düzenlenir. Ulusal

Nehir Otoritesi ve Majestelerinin Kirlilik Teftiş Ajansı tarafından deşarjlar kontrol edilir ve İçme Suyu Araştırma Merkezi tarafından da çalışmalar desteklenir.

Bakanlıklararası Çevre Komitesi koordinasyonu sağlar.

Beyaz Sayfa çerçevesinde kısa dönem çevre politikaları hükümetçe oluşturulur. Yıllık rapor olarak basılır ve izlenmesi sağlanır.

Çevre konusunda üç tip destek yapısı vardır. Bunlar;

- özerklik verilmiş kamu sektörü,
- özel sektör organizasyonları,
- gönüllü kuruluşlar.

3.3 Ülkelerin Ulusal Çevre Planları

Murat Meşhur “Çevreye Duyarlı Planlama” adlı çalışmasında, ülkelerin çevre sorunlarını azaltmak amacıyla hazırladıkları ulusal planlardan bazılarını açıklamıştır. Bunlara aşağıda yer verilmiştir.

3.3.1 Türkiye Ulusal Çevre Planı

Çevre Bakanlığı tarafından “Ekoplan” adı altında hazırlanmakta olan Türkiye Ulusal Çevre Planı; sağlıklı bir çevrenin oluşturulması amacıyla, Anayasa ve Çevre Kanunu’nda belirtildiği gibi çevrenin korunması devlete ve vatandaşa ait olduğundan hareketle, 2000’li yıllara girerken çevre konularında görev alacak kurum ve kuruluşlar arasında entegre ve sistematik bir yaklaşımla hazırlanmaktadır.

Ekoplan, doğal ve yapay çevrede mevzuat, fiziki planlama, kurumsallaşma, finansman ve halkın katılımına, yönetim araçlarının geliştirilmesine yönelik Türkiye düzeyinde uyulması gereken temel ilke, politika, strateji ve programları belirleyen bir plandır.

3.3.2 Kanada Ulusal Çevre Planı

Yeşil Plan olarak adlandırılan Kanada Ulusal Çevre Planı’nda; halk, devlet ve plan ilişkisi, öncelikli hedefler ve halkın ihtiyaçları, tabiata saygı, orman, yaban hayatı,

tarım ve balıkçılığın sürdürülebilirliği, tarihsel mirasın korunması konular yer almaktadır.

3.3.3 Hollanda Ulusal Çevre Planı

Bu planda;

- öncelikli konuların belirlenmesi,
- risk yönetiminin geri beslemesi,
- tercihler ve gereklilik arasında denge kurulması,
- belirsizliğin azaltılması,
- senaryoların seçimi,
- çöplerin azaltılması,
- israfın önlenmesi,
- enerji koruma işbirliği,
- hedef gruplar arasında işbirliği gibi konular yer almaktadır.

3.3.4 İngiltere Ulusal Çevre Planı

Bu planda;

- İngiltere ve küresel ısınma, tarihi ve kültürel mirasın korunması,
- kırsal alan ve yaban hayatı,
- kentsel ve kırsal kesim,
- atıklar ve geri dönüşüm,
- gürültü,
- kurumlar ve danışmanlık organları gibi konular yer almaktadır.

3.3.5 Polonya Ulusal Çevre Planı

Polonya Ulusal Çevre Planı'nda

- enerji ve doğal kaynaklar fiyatlandırması,
- hane halkı ölçeğinde verimlilik,
- makroekonomik dengeler ve yapısal reform,
- kirlilik harçları - çevresel sorumluluk,

- kömür temizleme,
- en az maliyetli yaklaşımlar - arazi ıslahı ve canlı tabii kaynakların korunması yer almaktadır.

3.3.6 Bulgaristan Ulusal Çevre Planı

Bu planda;

- çevre sorunlarının ekolojiye etkileri,
- yaptırımlar, denetim izleme ve halkın eğitimi konuları yer almaktadır.

3.3.7 Romanya Ulusal Çevre Planı

Bu planda;

- politikaların etkin kullanımı,
- özelleştirme,
- tarım kaynaklarının korunması, eğitim ve teknik yardımlar,
- standartlar,
- izleme, kontrol, denetleme, yatırım stratejisi ve ön yatırım programı yer almaktadır.

4. ÇEVRE YÖNETİM MODELİ

4.1 Çevre Yönetim Modeli'nin Aşamaları

4.1.1 Çevre Sorunlarına Önem Verilmesi

Çevre sorunlarına önem verilmesi çevre yönetim sisteminin temelini oluşturur. Toplumun tümünde çevre bilincinin geliştirilmesi gerekir.

4.1.2 Mevcut Çevre Kalitesinin Belirlenmesi

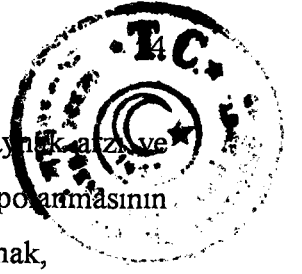
Çevre sorunlarının ve çevresel risklerin belirlenmesi amacıyla çok kapsamlı bir envanter yapılması gerekir. Ülkenin bütün çevre kaynakları belirlenmeli, kaynakların kullanım biçimleri irdelenmeli ve bunlara bağlı olarak bir Ulusal Çevre Envanteri hazırlanmalıdır. Hazırlanacak envanter sayesinde mevcut kaynak kullanma biçimlerinin neden olduğu çevre sorunları belirlenebilecektir.

4.1.3 Çevre İle İlgili Hedefler

Çevresel amaç ve hedeflerin belirlenmesi aşamasında öncelikle, gelecekte ulaşılmak istenen uzun vadedeki amaçlar daha sonra da, ulaşılması gereken somut ve ölçülebilir kısa süreli hedefler belirlenmelidir.

Ulusal, bölgesel ve yerel yönetimlerin çevre yönetimi ile ilgili hedef ve amaçları aşağıda belirtilmiştir:

- Bölge çapında yapılacak tüm planlama çalışmalarında ve alınacak kararlarda çevresel faktörlerin etkin olarak dahil edilmesini sağlamak,
- Her çeşit kirliliğin ve çevresel bozulmanın önüne geçerek ya da düzeltici önlemler geliştirerek çevre kalitesini, kamu sağlığını ve refahını artırmaya yardımcı olmak,
- İlgili ve sorumlu kuruluşlar arasında planlamayı ve uygulamayı koordine ederek çevresel gelişmeyi desteklemek,

- Kıt kaynakların israfını önlemek ve çok amaçlı kullanım, kaynak arzı ve kullanılmış kaynakların ve atıkların düzenli ve sağlıklı bir biçimde depolanmasının planlaması kavramlarına dayalı olarak etkili bir biçimde kullanımını sağlamak,
- Hava ve su kalitesinin iyileştirilmesi, gürültünün azaltılması, katı, sıvı ve tehlikeli atıkların depolanması ve arıtılması, enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi, doğal afetlerin yönetimi ve arazi kullanımı ile ilgili politikalarla uyumlu olarak bölge çapında çevre kalitesinin korunmasını esas gaye olarak ele alan kamusal ve özel planlama çalışmalarını desteklemek,
- Hava, su ve görsel kirlenmeler ile gürültüyü önlemeyi amaçlayan tüm çalışmaları desteklemek,
- Toplu ulaşım, elektrik üretimi ve dağıtımı, doğalgaz ve havagazı şebekelerinin yapımı, içmesuyu ve atıksu toplama sistemlerinin yapımı ve bunlarla ilgili arıtma tesislerinin bölgesel çevre kalitesi politikaları ile uyumlu olmasını öngören çalışmaları desteklemek,
- Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinin gelişmesini ve ilgili birimlerce benimsenmesini desteklemek,
- Çevre kalitesinin yalnızca kirliliklerden kurtulmak olmadığını ve aynı zamanda sosyal çevrenin insani değerlere saygı duyan bir içeriğe sahip olması gerektiğini benimsemek ve ilgili birimlere benimsetmeye çalışmak,
- Sorumlu yönetimlerin çevresel yönetim ve planlama kapasitelerini güçlendirmeye çalışmak,
- Ulusal ve uluslararası ölçekteki çevre veri sistemleri ile iletişim ağı kurmak,
- Bölgesel ve yerel çevre problemlerini çözmek için, bilgi alışverişini geliştiren, düzenleyen organizasyonlar oluşturmak.

4.1.4 Çevre Politikaları

Amaç ve hedefler belirlendikten sonra sıra çevre politikalarının belirlenmesine gelir. Bu aşamada belirlenen hedeflere optimum maliyetlerle ulaşılmasını sağlayabilecek çevre sorunlarıyla ilgili temel yaklaşım ve metodlar saptanmalıdır.

Ulusal, bölgesel veya yerel çevre yönetimi için aşağıda belirtilen ve çevre kirlenmesi kontrolunda ana unsurları teşkil eden konularda politikaların belirlenmesi gereklidir.

Su Kalitesinin Korunması ile İlgili Politikalar

1. Bölgede yapılacak olan içmesuyu, kanalizasyon ve katı atık işleme ve depolama tesislerinin çevrenin ekolojik dengesini geliştirecek ve çevreye en az zarar verecek şekilde gerçekleştirilmelerini sağlamak ve bu yoldaki çalışmaları desteklemek,
2. Koruma altına alınan bölgelerin bozulmaması ve çevre kirlenmesinin artırılmaması için hassas bölgelerde atıksu arıtma ve kanalizasyon gibi altyapı tesislerinin kurulması ve deşarjların yapılması konularında özel itina göstermek,
3. Yüzeysel ve yeraltı su kaynaklarının kirlenmesini önlemek için gerekli plan ve programları yapmak ve çalışmaları desteklemek
4. Su kalitesi standartlarının geliştirilmesi ve en iyi şekilde uygulanması için gerekli çalışmaları yapmak ve ilgili kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak,
5. Su kalitesi ile ilgili olarak yürürlükte bulunan kanun, tüzük ve yönetmeliklerin en etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacak önlemler almak,
6. İçme suyu temini ve atıksu deşarjı ile ilgili çalışmalar yapan kurumlar arasındaki işbirliğini sağlamak, çevre ve master planı ile imar planlarına aykırı düşen faaliyetleri engellemek için gerekli çalışmaları yapmak

Hava Kalitesi ile İlgili Politikalar

1. Hava kalite standartlarının geliştirilmesi ve yürürlükte olanların en etkili şekilde uygulanması için gerekli çalışmaları yapmak,
2. Özellikle yoğun hava kirliliği bulunan yörelerde Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'ne bağlı olarak kısa ve uzun vadeli çözümleri geliştirmek ve onaylamak,

3. Alan kullanımı ve planlaması teknikleri yolu ile çevre kalitesini bozacak şekilde büyüme eğilimi gösteren yerleşim alanlarının sorunlarına özel bir dikkatle eğilmek ve çözümleri bulup uygulamak

4. Noktasal ve çizgisel kaynaklardan çevreye verilen emisyonların olabildiğince az düzeye indirilmesi yolundaki çalışmaları desteklemek,

5. Hava kalitesi konusunda karar almayı kolaylaştıracak bir bilgi ve veri sistemi oluşturulması ve bir ön uyarı görevini yerine getirmesi için bölge ölçeğinde hava kalitesi ölçme ve izleme sistemi kurmak ve işletmek.

Gürültünün Azaltılması ile İlgili Politikalar

1. Her ortamdaki gürültünün insanın fiziksel ve ruhsal sağlığı üzerinde olumsuz etki yaratmayacak düzeyde olmasını amaçlayan çalışmaları yapmak ve uygulamak,

2. Gürültü standartlarının geliştirilmesi ve yürürlükte olanların eksikliklerinin giderilmesi ve uygulanması için gerekli çalışmaları yapmak ve çeşitli kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak,

3. İmar ve ulaşım planlarını hazırlama çalışmaları sırasında ve inşaat ruhsatı alma süreci içerisinde gürültü faktörünün gözönünde bulundurulmasını sağlayacak düzenlemeler yapmak,

4. Bina yapımı standartları içine gürültüyü önleyici önlemlerin alınmasını sağlamak,

5. Gürültü düzeyini artıracak çalışmaların önüne geçilmesini öngören çalışmaları desteklemek.

Katı Atık Yönetimi ile İlgili Politikalar

1. Katı atık yönetiminin geliştirilmesi ile ilgili teknolojik gelişmeleri destekleyecek ve belediyelerce uygulanan katı atık yönetim biçiminin çevre açısından bir tehlike yaratmayacak ve kirlilik üretmeyecek şekilde olmasını sağlamak,

2. Başta yeniden kullanılabilir maddeleri geri kazanmayı amaçlayan tesisleri kurmak olmak üzere özellikle birbirine yakın yerleşim birimleri arasında ortak tesis kurmak hususunda gerekli koordinasyonları sağlamak,

3. Katı atıkların düzenli ve sağlıklı depolanması ile geri kazanılması konularında mevcut teknolojilerin geliştirilmesini desteklemek, bu tesislerin plan ve projelerini hazırlamak ve finansmanı için kaynak bulma ve geliştirme çalışmalarında bulunmak,

4. Katı atıkların kaynakta ayrılarak geri kazanılmasını sağlayacak plan ve projeleri geliştirmek.

Doğal Afetler ile İlgili Politikalar

1. İnsan sağlığına ve güvenliğine karşı tehdit oluşturan doğal afet bölgelerinde mekansal gelişmenin önlenmesini sağlamak, çevre açısından risk taşıyan faaliyetler için acil önlem planları hazırlamak ve uygulamak,

2. Sismik tehlikelerin bulunduğu bölgelerde gerekli çalışmaların ön planda tutulmasını öngören düzenlemeleri yapmak,

3. Sel ve taşkınlara karşı (kıyı erozyonu dahil) hazırlıklı olmayı öngören çalışmaları desteklemek, sel ve taşkın için izleme ve ön uyarı sistemleri kurmak ve acil önlem planları geliştirmek,

4. Bölgedeki doğal parkların, yaban hayatının devam ettiği alanların, tarihi ve kültürel çevrenin korunması yolunda gerekli plan ve programları hazırlamak, çalışmaları koordine etmek ve uygulamayı sağlamak.

Enerji ile İlgili Politikalar

1. Her türlü enerjinin en verimli kullanımını sağlamak,

2. Kıt kaynakların gelecek kuşakların ihtiyacı açısından tasarruf edilmesi amacıyla enerji talebini azaltan ve yenilenebilir enerji sistemlerine yönelik faaliyetleri desteklemek ve yönlendirmek,

3. Bölgedeki elektrik üretim merkezlerinin çevresel etkiler açısından sakıncalı sonuçlar yaratmasını önleyici çalışmaları desteklemek,

4. Bilinen enerji kaynaklarının tasarrufu ve daha verimli kullanımı ile ilgili araştırmaları ve kirlilik yaratmayan enerji kaynaklarının geliştirilmesi ile ilgili araştırma ve uygulama faaliyetlerinde bulunmak.

Radyasyon ve Toksik Etkili Katı Atıklar ile İlgili Politikalar

1. Radyasyon ve toksik etkili katı atıkların denetimi ve depolanması ile ilgili olarak güvenlik artırıcı önlemleri almak ve bu alanda yapılmakta olan çalışmaları desteklemek,

2. Olası bir radyoaktif ve toksik kirlenme tehlikesine karşı, kentlerde özel koruyucu ve önleyici önlemler almak.

Pestisidler ile İlgili Politikalar

1. Kötü etki yaratabilen suni gübre ve pestisidlerin yol açabileceği kirlenmelerin ve zararlı etkilerinin en aza indirilmesini öngören araştırma, inceleme ve uygulama faaliyetlerini desteklemek

2. Pestisidlerin daha az kullanılmasını sağlayacak önlemleri araştırmak, bulmak ve uygulamak.

Termal Kirlenme ile İlgili Politikalar

1. Deniz, akarsu ve göllere yapılan yüksek sıcaklıktaki atıksu deşarjlarını en az düzeye indirerek çevre kalitesinin bozulmasının önüne geçilmesini sağlamak amacıyla inceleme ve araştırmalarda bulunmak,

2. Denizlerdeki biyolojik hayatı tehlikeye sokan termal kirlilik kaynaklarının bölgede yayılmasını önlemek, gerekli tedbirleri almak ve uygulamak.

Çevre Yönetimi ve Planlaması Kapasitesinin Güçlendirilmesi ile İlgili Politikalar

1. Ülke ve bölge ölçeğinde, belediyelerde bir veri tabanı oluşturmak, kararalma sürecini akılcı temellere oturtmak, mevcut çevre kalitesini sürekli olarak izlemek ve tehlikeleri önceden belirleyebilmek, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla sürekli işbirliği sağlanmasını temin eden düzenlemeleri yapmak, bu yönde çevre yönetiminin ve planlamasının temel çatısının kurulması yolundaki çabalara önderlik etmek,

2. Çevre yönetimi için gerekli olan ilke, süreç ve yaptırımları geliştirmek ve çevre mevzuatına entegre edilmesini sağlamak.

4.1.5 Çevre Yönetimine İlişkin Stratejiler

Stratejilerin belirlenmesi aşamasında ise belirlenen şartların gerçekleştirilebilmesi için izlenmesi gereken metod ve usullerin belirlenmesi gerekmektedir.

Çevre stratejileri, çevre hedefleri doğrultusunda yapılması gereken etkinliklerin başka bir deyişle çevre politikalarının nasıl ve hangi yöntemler kullanılarak gerçekleştirileceğinin belirlenmesini sağlar. Çevre yönetimine ilişkin dört stratejiden söz edilebilir.

İlk strateji mevcut çevre kalitesinin tespittir. Bunun için önce ölçme ve izleme sistemleri kurularak çevre kalitesi belirlenir. Sonra geleceğe yönelik kalite hedefleri standartlara dönüştürülür. Bu standartların uygulanabilmesi için yasal yaptırımlar geliştirilir ve yönetmelikler yardımıyla destek sağlanır.

İkinci strateji, atıkların denetim altına alınmasıdır. Kurulacak izleme sistemleri neticesinde çevre kirliliği ile ilgili bilgiler toplanır, kirliliğin zamana ve mekana göre değişimi incelenir, bilgi ve veri bankaları oluşturulur, kirlilik haritaları çıkarılır ve sürekli olarak irdelenir. Toplanan bilgilere göre ve ekipler aracılığı ile denetimler yapılır. Alıcı ortamların faydalı kullanımlarına göre alınacak önlemler önerilir.

Üçüncü strateji, planlanan bir faaliyetin gerçekleştirilmesinden önce çevreye olabilecek olumsuz etkilerinin belirlenebilmesi için Çevresel Etki Değerlendirmesi sisteminin kurumsallaştırılmasıdır. Bu etkilerin tespitinde matematik modellerden yararlanılması şarttır.

Son strateji ise alınan önlemlere karşın meydana gelen çevre kirliliğinin ortadan kaldırılması ve zararlı etkilerinin giderilmesidir. Kirletici kaynakların kirliliklerinin azaltılması, arıtma, bertaraf etme işlemleri için gerekli çevre teknolojileri kullanılır. Ancak, teknoloji seçiminde en uygun ve uygulanabilir teknolojilerin kullanılması esastır. Optimum verimin sağlanması için uygun teknolojilerin seçilmesi gereklidir.

4.1.6 Çevre Planlaması

Çevre yönetiminde, çevresel hedeflerin, politikaların, stratejilerin belirlenmesinden sonra yapılması gereken, çevre master planıdır. Çevre master planı, beden ve ruh sağlığını tehdit eden çevre sorunlarının ortadan kaldırılması için çözüm yolları saptayan ve en uygun alternatifi seçerek strateji belirleyen, yapılacak eylemleri planlayan ve bunları yaparken izleme sistemlerinden yararlanan plandır.

Ulusal Çevre Yönetim Planı olarak da ifade edilebilecek bu plan, bir rehber niteliğinde ve tüm ekonomik, sosyal ve fiziksel planların yöre koşullarına bağlı olarak farklı şekillerde uygulanmasına elverişli bir esnekliğe sahip olmalıdır. Ülke çapında çevre master planı yapıldıktan sonra bu planın ilkelerine uygun olarak ilgili yörenin özelliklerine göre somutlaştırılarak havza ya da bölge planları yapılmalıdır.

Çevre master planı, çevreyle ilgili bilgilerin görüldüğü, çevrenin gelecekteki durumunu belirleyen, çevre kirlenmesi açısından hassas yörelerin tespit edildiği, bir nevi arazi kullanım planıdır.

Master plan, çevrenin tüm organizasyonlar üzerindeki etkisini saptamayı hedeflemelidir.

Master plan bir yandan belediyeler için çevreyle ilgili kararlarda veri temeli oluşturacak, diğer yandan belediye sınırlarını aşacak, birden fazla beldenin ortak sorununu havza bazında ele alacak bir plandır.

Çevre master planı sayesinde ölçme ve izleme sistemleri, düzenli olarak çalışacak ve bir ön uyarı mekanizması görevi yapacaktır.

Master plan hazırlandıktan ve kesinleştikten sonra beldeler ve havzalar bazında çevre kirlenmesi ile ilgili temel işlemler ortaya çıkarılmış olacaktır.

Son aşama optimizasyon projeleridir. Optimizasyon projeleri, mevcut koşulların sağlanmasını, minimum maliyetle kirliliklerin istenen düzeye indirilmesi için uygulanması gereken teknolojinin seçilmesini hedefler.

Optimizasyon projelerinde öncelikle bölgesel özellikler saptanarak çevre kalitesini etkileyecek faktörler belirlenir. Ölçme ve izleme sistemleriyle elde edilen veriler, istatistik metodlar ve matematik modeller yardımıyla yorumlanır. Modelleme yapılarak kirliliğin dağılımı belirlenir, sonra kirliliklerin giderilmesi için önlemler saptanır ve irdelenir. Optimal kirlilik sınırları belirlenerek optimizasyon modeli oluşturulur. Optimizasyon hesaplarının sonuçlarına göre uygulama programı geliştirilir. Optimizasyon projeleri aynı zamanda yapılması gereken mevzuat değişikliklerini de ele almalıdır.

4.1.7 Çevre Yönetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi

Ülke kaynaklarını, gelecek kuşakların kullanma haklarını tehlikeye sokmadan, en verimli şekilde ve ekolojik dengeyi bozmadan kullanma yol ve yöntemlerinin ortaya konduğu planlamadan sonra, çevre yönetim kapasitesini güçlendirme aşaması gelir. Tüm ilgi gruplarının, ortak çevre politikaları üretmesinde bir arada düşünmeleri, davranmaları dolayısıyla bir işbirliği ve koordinasyonun sağlanması gerekir. Çünkü çevre ile ilgili hedeflere ulaşmadaki başarı; ilgili grupların çevre analizi, planlama, uygulama ve denetleme kapasitelerinin oluşturulmasına bağlıdır.

4.1.8 Yönetimin Destek Sistemi

Çevre yönetim kapasitesinin güçlendirilmesinin ardından destek sisteminin kurulması gelir. Bu aşamada çevre yönetim sistemine yardımcı olması açısından bazı destek organizasyonlarının oluşturulması önem kazanacaktır.

4.1.9 Ölçme, İzleme, Denetleme

Daha sonra ölçme, izleme ve denetleme aşaması gelmektedir. Bu aşamada yönetim planının uygulanmasını irdelemek ve bütün faaliyetlerin çevreye olan olumlu ya da olumsuz etkilerini değerlendirmek amacıyla ölçme ve izleme sistemleri kurularak denetim yapılır.

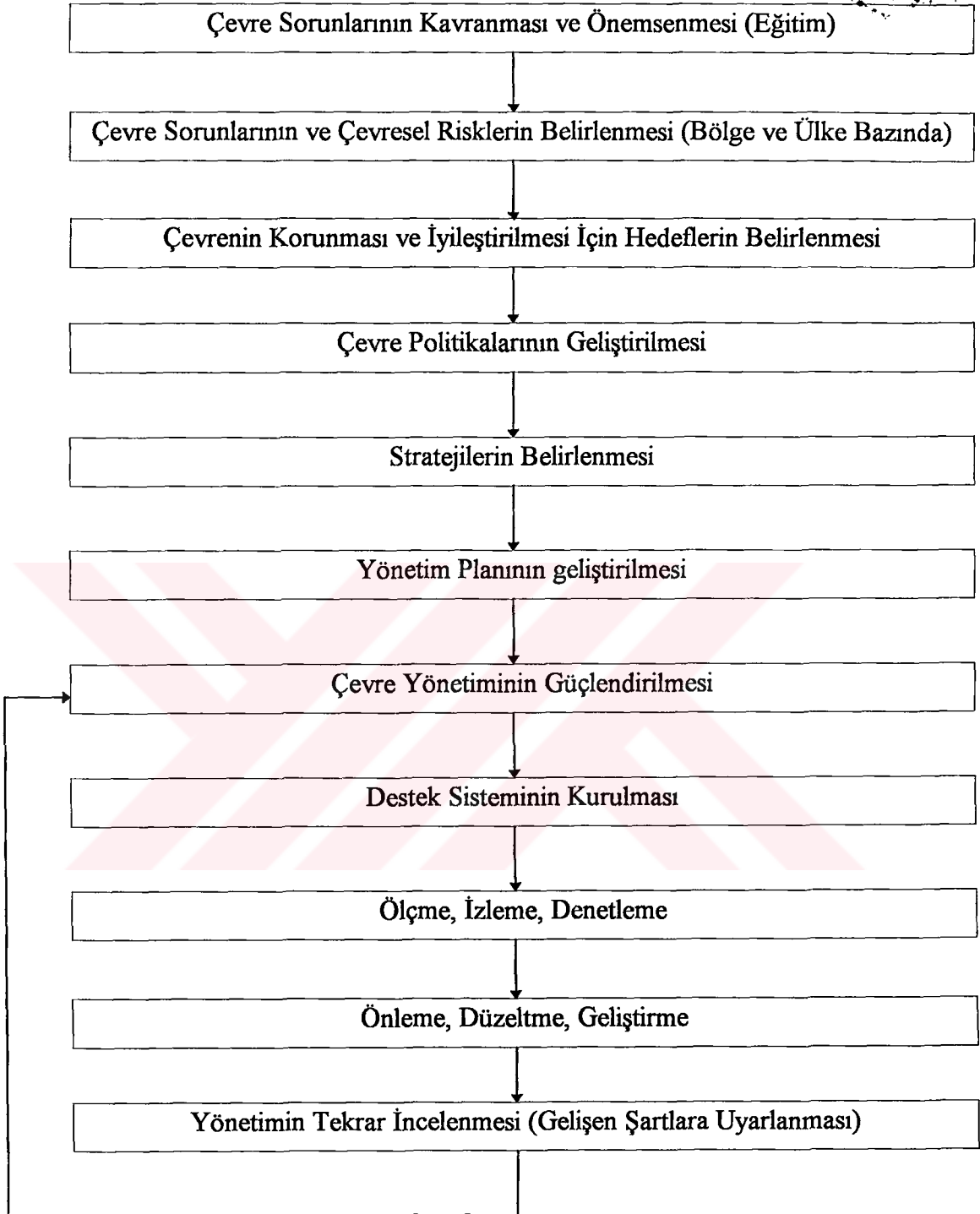
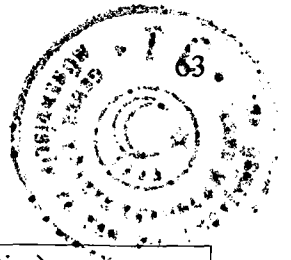
4.1.10 Önleme, Düzeltme, Geliştirme

Bir sonraki aşama önleme, düzeltme ve geliştirme aşamasıdır. Bu aşamada çevrenin korunması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi amacıyla kontrol altına alma ve ıslah etme faaliyetlerinde bulunulur.

4.1.11 Yönetimin Gelişen Şartlara Uyarlanması

Çevre yönetim sisteminin en son aşaması ise tekrar incelenmesi aşamasıdır. Bu aşama sürdürülebilir bir gelişme sağlanması açısından önemlidir. Yönetim planının daha yüksek bir başarı düzeyine ulaşabilmesi için alınması gereken ek önlemlerin planlanması ve bunların da uygulama alanına konması gerekmektedir. Çevre yönetim kapasitesinin güçlendirilmesi aşamasına dönülerek sistemin sürekli olarak kendisini yenilemesi sağlanır.

Yukarıda ana hatlarıyla kademe kademe açıklanan çevre yönetim modeli Şekil 4.1’de verilmiştir. Bu modelin ulusal, bölgesel, yerel, sektörel ve hatta şirketler bazında geliştirilmesi mümkündür. Ayrıca bu model, ülkelerin teşkilat yapıları, kalkınma durumları, bütçeleri gibi kendilerine has özelliklerine göre uyarlanabilir.

Şekil 4.1. Çevre Yönetim Modeli

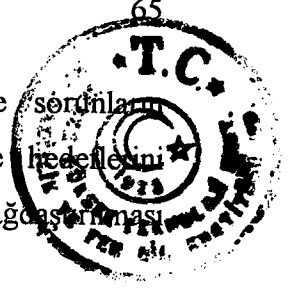
4.2 Türkiye İçin Yeni Bir Çevre Yönetim Sistemi

Yaklaşımı

Yukarıda herhangi bir ülkeye veya bölgeye uygulanabilecek bir çevre yönetim modelinde hangi aşamaların olması gerektiği temel ilkeleriyle açıklanmıştır. Ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarına ve kendilerine has diğer özelliklerine göre adapte edilebilecek bu model ile çevre kirlenmesinin kontrol altına alınmasında uygun bir sistem oluşturulabilir. Bu bölümde, açıklanan çevre yönetim modeline bağlı kalarak, Türkiye'nin etkin bir çevre yönetim sistemine kavuşabilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda öneriler getirilmiştir.

Türkiye'nin sağlıklı bir çevreye sahip olabilmesi için sağlanacak ilk şart çevre ahlakı anlayışının toplumun her kesimine yerleştirilmesidir. İnsanların sağlığı ve geleceği; ancak hava, su, toprak ve enerji kaynaklarının bu anlayışla adaletli ve dengeli bir şekilde kullanılmasıyla garanti altına alınabilecektir. Bu anlayışı oluşturabilmek için de çevre eğitime önem verilmelidir. Çevre ve eğitimle ilgili bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar çevre eğitiminde etkin rol üstlenebilirler. Her bakanlık kendi sektöründe çevre eğitimi ile ilgili faaliyetler yapabilir. Radyo ve televizyon programlarıyla, yazılı basın yoluyla çevre bilinci geliştirilebilir. Her sektörde hizmet içi eğitime önem verilmesi, özel uzmanlık gerektiren alanlardaki personelin, çevre konusunda gelişmiş teknolojileri uygulayan ülkelerde eğitilmeleri sağlanması ve yetişen bu personel yurt içindeki diğer personelin eğitiminde kullanılması gerekmektedir.

Çevre yönetim sistemindeki çevre sorunlarının ve çevresel risklerin belirlenmesi aşamasında yapılacak ilk iş bilgi ve verilerin derlenmesi, sınıflandırılması ve depolanmasıdır. Çevre kalitesi ile ilgili bilgi ve verilerin, hazırlanacak bir Türkiye Ulusal Çevre Envanteri şeklinde saklanıp ilgililere kullanılması gereklidir. Ayrıca sürekli olarak güncelleştirilebilecek Çevre Bilgi Sistemi'nin Türkiye çapında kurulması ve ulusal ve uluslararası bilgi ağına bağlanması sağlanmalıdır. Bu aşamada çevre bakımından hassas olan bölgelerin belirlenmesi ve ülke çevre master planının hazırlanması gerekir.

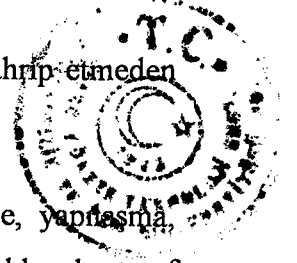
Türkiye'deki mevcut çevre kalitesinin belirlenmesinden ve sorunların saptanmasından sonraki adım Türkiye'nin çevre ile ilgili amaç ve hedeflerini belirlemektir. Bu hedeflerin kalkınma ve büyüme (yatırım) hedefleri ile bağdaştırılması şarttır.

Türkiye çevre yönetiminin temel amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yönetimin karar almasında çevresel etkilerin temel etmen olmasını sağlamak ve Çevresel Etki Değerlendirmesi sisteminin çevre yönetiminde egemen olmasını sağlamak,
- Çevre kirliliğini önlemek ve çevreyi geliştirmek,
- Çevre ile ilgili tüm kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak,
- Doğal kaynakların optimum kullanılmasını sağlamak,
- Sadece çevre politikalarıyla uyumlu olan altyapı projelerini desteklemek,
- Çevre ile ilgili tüm kararları ulusal ve uluslararası ölçeklerdeki çevre bilgi sistemlerine göre almak,
- Her çevre sorunu için gerekli incelemeleri yapacak ve çözüm oluşturacak sistemler geliştirmek.

Türkiye'de çevre konusundaki hedefler ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Çevre ile ilgili bütün gruplar arasında koordinasyonu sağlamak suretiyle en uygun çözümün bulunmasına çalışmak,
- Merkezi ve yerel yönetimler ile bireylerin çevrenin iyileştirilmesi, korunması, geliştirilmesi çabalarında her bir kesimin üzerine düşen görevlerini belirlemek ve bu görevleri yerine getirmelerini sağlamak,
- Türkiye'de çevre korumaya yönelik uygulanabilir yasal, teknik, ekonomik ve sosyal araçları belirlemek,

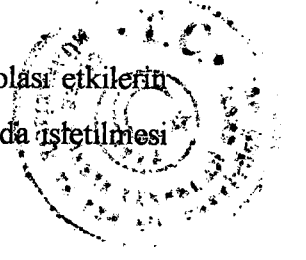
- Doğal kaynakların çevre ahlakı anlayışına göre ve çevreyi tahrip etmeden kullanılmasını sağlamak,
- Doğal kaynakların tahribine neden olan düzensiz kentleşme, yapılaşma, sanayileşme, aşırı gübre ve zirai mücadele ilacı kullanımını önlemek, atıkları bertaraf etmek,
- Doğal hayatın korunmasını sağlayan, yenilenmesine ve gelişmesine imkan veren tarım ve sanayi politikaları oluşturmak,
- Çevreyi kirleten kaynakların tespit edilerek, en az kirleten teknolojiler ile belirli bir program dahilinde değiştirilmesini sağlamak,
- İşletmelerde gerekli önlemlerin alınması ve kirleticilik vasfının en aza indirilmesi için gerekli tedbirleri alacak düzenlemeleri yapmak.

Amaç ve hedeflerin belirlenmesinden sonra, hedeflere ulaşılmasını sağlayacak, çevre sorunlarıyla ilgili yapılması gerekli faaliyetler, başka bir ifadeyle Türkiye'nin çevre politikaları saptanmalıdır. Bu politikaların ıslah edicilik özelliklerinin yanı sıra kirletmeden koruma özelliğine sahip olmasına dikkat edilmelidir. Türkiye'de çevre olgusu, çevre yönetimi ve çevre politikaları tüm ekonomik faaliyetlerle ve devlet politikalarıyla uyumlu olmalıdır.

Bir sonraki adım çevre politikalarının nasıl ve hangi yöntemler kullanılarak gerçekleştirilebileceğinin belirlenmesidir. Böylece stratejilerin belirlenmesi aşamasına gelinmiş olur. Bu aşamada aşağıdaki faaliyetler gerçekleştirilir:

1) Önce ölçme ve izleme sistemleri kurularak çevre kalitesi belirlenir. Sonra geleceğe yönelik kalite hedefleri tespit edilerek standartlar hazırlanır. Bu standartların uygulanabilmesi için yönetmeliklerle desteklenmesi gereklidir.

2) İzleme sistemleri ile bilgiler toplanır, kirliliğin zamana ve mekana göre değişimi izlenir, bilgi sistemleri oluşturulur, kirlilik haritaları çıkarılır ve sürekli olarak irdelenir. Toplanan bilgilere göre ve ekipler aracılığı ile denetimler yapılır.

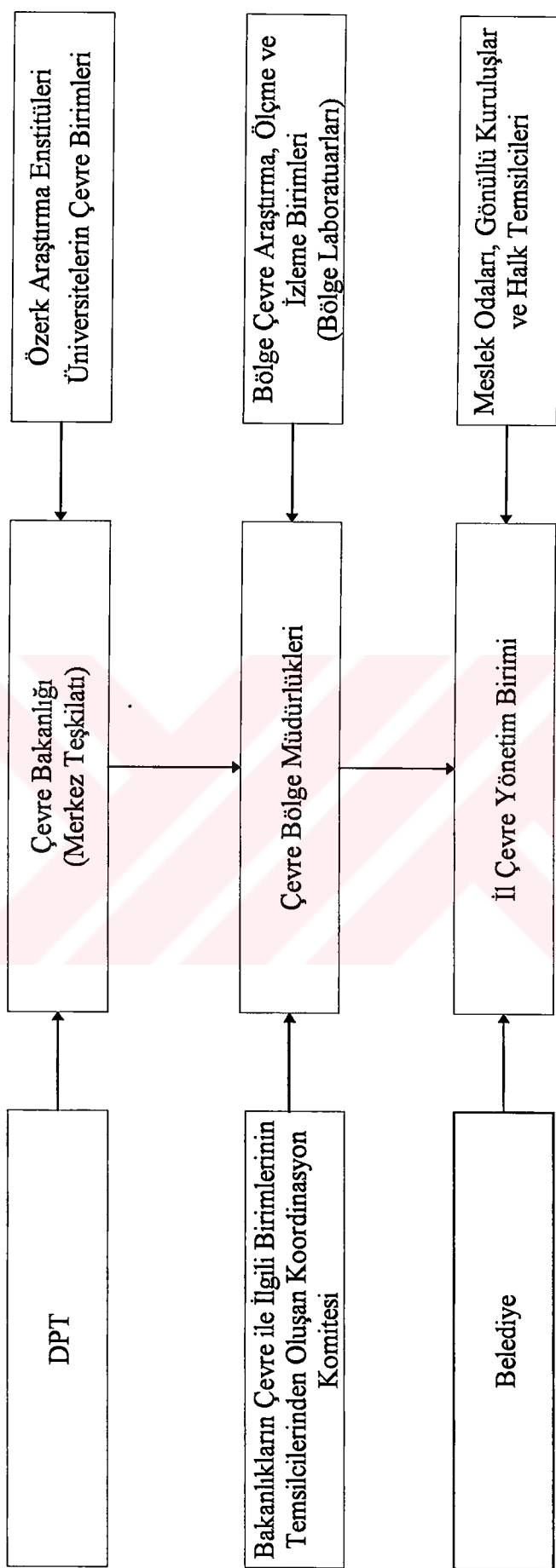

3) Planlanan bir faaliyetin gerçekleştirilmesinden önce çevreye olası etkilerin saptanabilmesi için Çevresel Etki Değerlendirme sürecinin gerçek anlamda işletilmesi sağlanır.

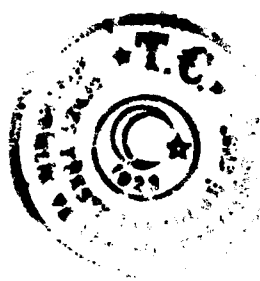
4) Kirlenici kaynakların kirliliklerinin azaltılması, arıtma, bertaraf etme işlemleri için belirli maliyet gerektiren çevre teknolojileri kullanılarak alınan tüm önlemlere karşı meydana gelmiş çevre kirliliğinin ortadan kaldırılmasına çalışılır.

Stratejilerin belirlenmesinden sonraki aşamada Türkiye Ulusal Çevre Yönetim Planı yapılmalıdır. Ulusal Çevre Yönetim Planı, Türkiye’de çevrenin korunması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi için yasal, teknik, ekonomik, sosyal yönetim araçlarının geliştirilmesine yönelik amaç ve hedefleri, politikaları, stratejileri ve programları belirleyen plandır. Bu plan ülkemizin kalkınma hedeflerine, dünyadaki gelişmelere paralel olarak yapılmalı ve yerinden yönetim ve denetime ağırlık verecek şekilde kurumsallaştırılmalıdır.

Çevre yönetiminin güçlendirilmesi aşamasında ise, bu kurumsallaşma sağlanmalıdır. Çevre Bakanlığı’nın gerek mali, gerekse hukuki yapısı çevreye yönelik hizmetlerin gerçekleştirilmesini mümkün kılmamaktadır. Oysa ki politika ve strateji belirleme, denetleme fonksiyonlarının yanında, çeşitli uygulama alanlarında yaptırım gücü de olmalıdır. Koordine edici konumundan çıkarılıp yürütücü ve uygulayıcı konuma getirilmelidir. Çevre Bakanlığı’na, bütün yatırım kararlarının çevreye uyumlu ve çevre dostu olup olmadıklarını denetleme yetkisi verilmeli ve doğrudan yaptırım gücü sağlanmalıdır. Çevre ile ilgili sorumluluklar, bir merkezden koordine edilmekle birlikte aşırı merkeziyetçi yapıdan da alınmalıdır. Çevre Bölge Müdürlükleri kurulmalı taşra teşkilatı havza esasına göre düzenlenmelidir. Şekil 4.2’de, önerilen idari yapının şeması görülmektedir.

Şekil 4.2. Türkiye Çevre Yönetimi İçin Önerilen İdari Yapı

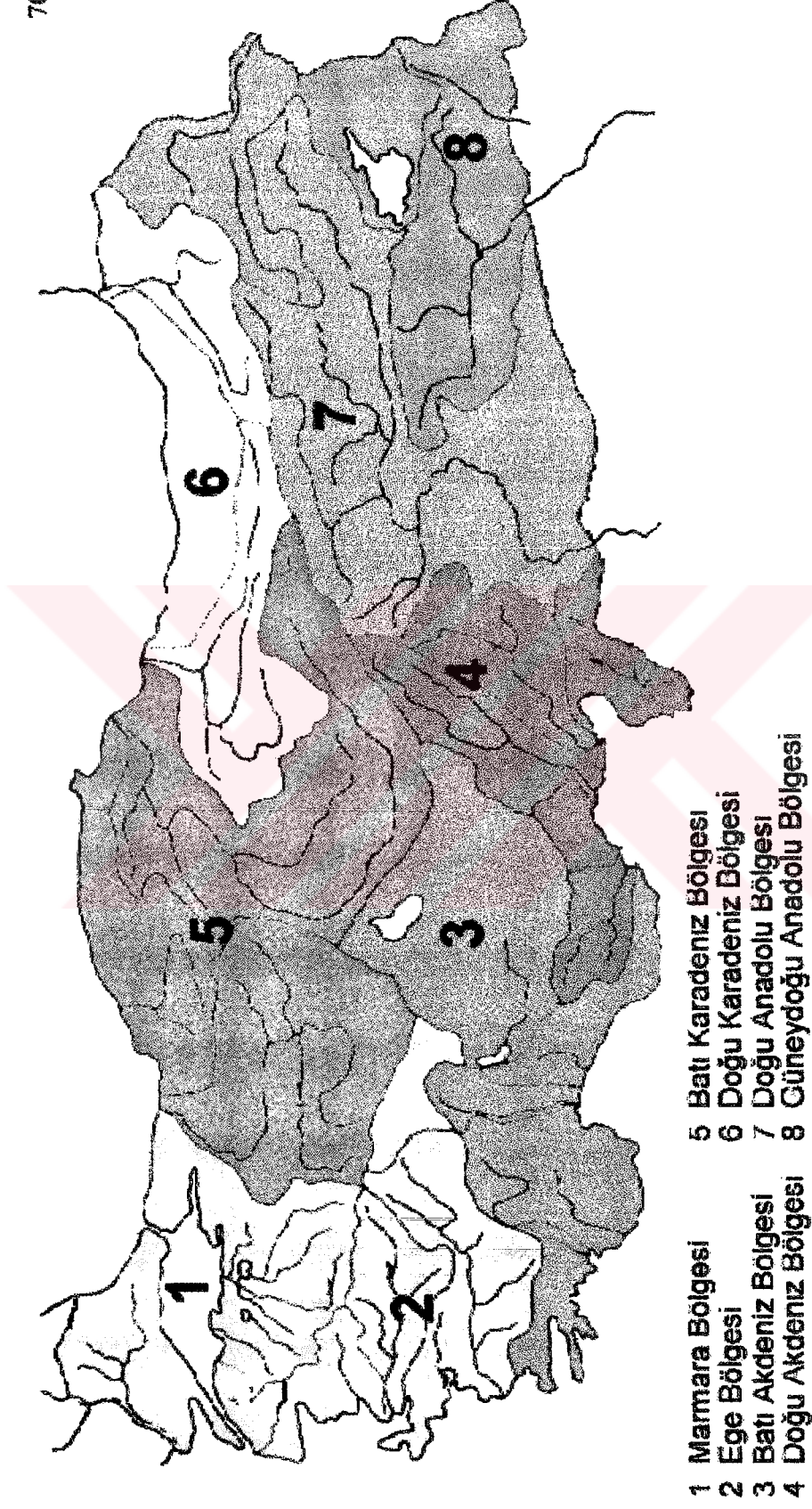
Önerilen idari yapıya göre Çevre Bakanlığı'nın görevleri arasında,

- Kanun ve yönetmelikleri ülke koşullarına göre belirlemek,
- Bölge Müdürlükleri tarafından belirlenen standartları onaylamak,
- Çevre kirlenmesinin kaynaklandığı sektörler (sanayi, enerji, ulaşım, tarım, turizm vb.) ile ve ekonomik politikalarla çevre politikalarının entegrasyonunu sağlamak,
- Yönetim modelinin ilk aşamalarında sözü edilen çevre ile ilgili hedeflerin, önceliklerin, çevre politika ve stratejilerinin belirlenmesi çalışmalarını yapmak,
- Çevre Bölge Müdürlüklerinin hazırladığı yönetim planlarını onaylamak ve denetlemek, Bölge Müdürlükleri arasında koordinasyonu sağlayarak Türkiye Ulusal Çevre Yönetim Planı'nın oluşmasını sağlamak,
- Bölgesel Referans Laboratuvarlarını kurmak suretiyle Merkez Referans Laboratuvarlarını oluşturmak ve bölgesel bazda kurulacak araştırma merkezlerini (limnoloji, oşinografi vb.) desteklemek,
- Çevre Bölge Müdürlükleri arasında koordinasyonu sağlamak,
- Çevre ile ilgili her konuda araştırma yapmak veya yaptırmak

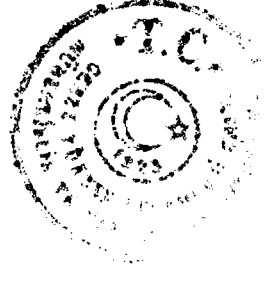
olarak sayılabilir.

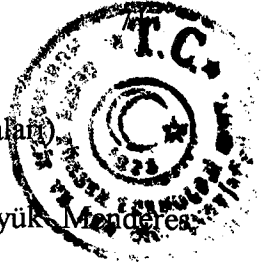
Su havzalarına göre belirlenmiş Bölge Müdürlükleri, daha önce mevzuatla çeşitli kurum ve kuruluşlara verilmiş tüm yetki, sorumluluk ve yaptırım gücüne sahip olacaklardır. Bölge Müdürlükleri, tek tek hareket etmek yerine bir bütün halinde hareket edilmesini sağlayacağı için çevre korunmasında etkili olacaklardır. Ortak arıtma tesisleri gibi ortak yatırımlar sağlanabilecektir. Su kirliliği yanında hava, toprak gibi diğer çevre kirlilikleri de bölge bazında azaltılabilecektir.

26 su havzasının bulunduğu Türkiye, denizler ve ana su havzaları dikkate alınarak, birden fazla su havzasını kaplayacak şekilde bölgelere ayrılabilir (Şekil 4.3). Bu bölgeler şu şekilde düşünülebilir.

Şekil 4.3. Su Havzalarına Göre Belirlenmiş Bölgeler

- 1.Marmara Bölgesi (Meriç-Ergene, Marmara, Susurluk Havzaları),
- 2.Ege Bölgesi (Kuzey Ege, Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes, Akarçay Havzaları),
- 3.Batı Akdeniz Bölgesi (Batı Akdeniz, Antalya, Burdur Göller, Konya Kapalı Havzaları),
- 4.Doğu Akdeniz Bölgesi (Doğu Akdeniz, Seyhan, Ceyhan, Asi Havzaları),
- 5.Batı Karadeniz Bölgesi (Sakarya, Batı Karadeniz, Kızılırmak Havzaları),
- 6.Doğu Karadeniz Bölgesi (Yeşilirmak, Doğu Karadeniz, Çoruh Havzaları),
- 7.Doğu Anadolu Bölgesi (Fırat, Aras Havzaları),
- 8.Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Dicle, Van Kapalı Havzaları).

Bölge Müdürlüklerinin görevleri,

- Çevre Bakanlığı ile İl Çevre Yönetim Birimleri arasında koordinasyonu sağlamak,
- Bölge koşullarına göre standartları belirleyerek Bakanlığın onayına sunmak,
- Çevre Bakanlığı'nın onayına sunmak üzere Bölge Yönetim Planlarını hazırlamak,
- Onaylanan planları uygulamak, yürütmek ve denetlemek,
- Planların gerçekleşmesi için gerekli bütçeyi sağlamak ve bunu, devlet bütçesinden, çevre fonlarından, kirleten öder prensibinden yararlanarak temin etmek,
- Yönetmeliklerin uygulanmasını sağlamak, standartlara uyulmasını denetlemektir.

Çevre yönetiminin güçlendirilmesi aşamasında ayrıca, tüm ilgi gruplarının, ortak çevre politikaları üretmesinde bir arada düşünmeleri, davranışları dolayısıyla bir

işbirliği ve eşgüdüm ortamı yaratmaları sağlanır. Çünkü çevre ile ilgili hedeflere ulaşmadaki başarı; ilgili grupların çevre analizi, planlama, uygulama ve denetim kapasitelerinin oluşturulmasına ve müşterek hareket ve çalışmadaki başarıya bağlıdır.

Yerel yönetimlerin güçlü ve etkili olduğu ülkelerde çevre konusundaki görevler daha etkin ve başarılı bir biçimde yerine getirilmekte ve yerel yönetimler çevre korumada öncü rolü oynayabilmektedirler. Bundan dolayı Türkiye’de çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin yararı vardır.

Her ilde, çevreden sorumlu bir çevre yönetim birimi oluşturulmalıdır. Aynı zamanda birim bünyesinde çevreye ilişkin verileri toplayan, değerlendiren, merkezi bilgi sistemine aktaran, diğer birimlere yayan ayrı bir bölüm oluşturulmalıdır. İl Çevre Yönetim Birimlerinde, yerel yönetimlerin en etkili olan belediyenin ve belediye sınırları içinde bulunan tüm tarafların (meslek odaları, gönüllü kuruluşlar, halk) temsil edilmesi ve kararlara katılımı sağlanmalıdır. Bu birimlerin sorumlulukları ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Çevre sorunlarının belirlenmesi, çevre yönetim planının hazırlanması, planın uygulanması ve uygulamanın denetimi,
- Bütçenin onaylanması ve denetimi,
- Arazi kullanım planlaması,
- Su kirlenmesi kontrolü,
- Hava kirlenmesi ve gürültünün kontrol altına alınması,
- Atık yönetimi.

Destek sisteminin kurulması aşamasında, çevre yönetim sistemine yardımcı olması açısından bazı organizasyonların oluşturulması önem kazanacaktır. Bu amaçla merkezi çevre teşkilatının yükünü hafifletmek için Bakanlık ile yakın işbirliğinde olacak, araştırma ve danışmanlık hizmeti verecek özerk enstitüler kurulmalı veya mevcut enstitülere ve üniversitelerin çevre birimlerine görev verilmelidir. Ayrıca DPT, politika ve stratejilerin belirlenmesi, hazırlanan planların onaylanması konularında Çevre Bakanlığı’na destek olmalıdır.

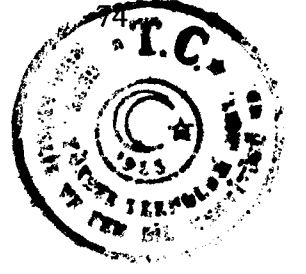
Türkiye’de çevre ile ilgili konularda görev yapan birçok bakanlık birimi kurum ve kuruluş olduğu düşünülürse hiyerarşik düzeni sağlamak açısından piramit şeklinde bir idari yapıya gerek vardır. Bu nedenle kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlayacak komiteler oluşturularak Bölge Müdürlüklerine destek olması sağlanmalıdır.

Ayrıca bireyler üretici olarak, üretim ve yatırım aşamasında çevreyi koruyarak; tüketici olarak da atıkları, çevre sorunlarına yol açmadan değerlendirerek gereksiz tüketimden kaçınarak çevre korumasına destek olabilirler. Çevre korumada başarı, demokratik anlamda halkın katılım ve destek sağlamasına bağlıdır. Bundan dolayı meslek odaları, gönüllü kuruluşlar, halk ve yerel yönetimlerin işbirliği yapması ve idari yapıya destek olmaları sağlanmalıdır. Temiz teknolojiler, birinin atığı diğerinin hammaddesi olan entegre sanayi tesisleri, ihtisas organize sanayi bölgeleri devlet tarafından teşvik edilmelidir.

Daha sonra ölçme, izleme ve denetleme aşamasında yönetim planının uygulanmasını irdelemek ve bütün faaliyetlerin çevreye olan olumlu ya da olumsuz etkilerini değerlendirmek ve denetlemek amacıyla bölge yönetimlerinde havza bazında Çevre Araştırma, Ölçme ve İzleme Birimleri kurulmalıdır. Bölge laboratuvarları kurulmalı ve bunların referans laboratuvarlar olarak iş görmeleri sağlanmalıdır.

Bir sonraki aşama önleme, düzeltme ve geliştirme aşamasıdır. Bu aşamada çevrenin korunması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi amacıyla kontrol altına alma ve ıslah etme faaliyetleri yürütülür.

Çevre yönetim sisteminin en son aşaması ise tekrar inceleme ve değerlendirme aşamasıdır. Bu aşama sürdürülebilir bir gelişme sağlanması açısından önemlidir. Yönetim planının daha yüksek bir başarı düzeyine ulaşması için alınması gereken ek önlemler ve yapılması gereken yenilik ve değişikliklerin planlanması ve bunların da uygulama alanına konması gerekmektedir. Çevre yönetiminin güçlendirilmesi aşamasına dönülerek sistemin sürekli olarak kendisini yenilemesi sağlanır.

5. SONUÇLAR

Bu çalışma neticesinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

1. Çevre, bir kaynaklar bütünü ve sistemidir. Bu kaynaklar iyi kullanılmadığı, iyi planlanmadığı ve iyi yönetilmediği takdirde doğal denge bozulur, insanların ve diğer canlıların kısa vadede sağlığı bozulur, uzun vadede geleceği tehlikeye girer.

2. Çevrenin bugünkü durumundan kurtararak daha temiz bir hale getirilmesi, kalkınmanın çevreyi kirletmeden sağlanması, kaynakların daha optimum bir şekilde kullanılması, teknolojik probleminden çok yönetim meselesidir. Bundan dolayı çevre kirlenmesine sebep olan ögelerin etkin bir şekilde yönetilerek kirlenmenin en aza indirilmesi, çevre ile uyumlu olarak kalkınmanın sürdürülmesi gereklidir.

3. Çevre yönetiminin gayesi, insan, bitki ve hayvan varlığının dengeli ve sağlıklı yaşaması için gerekli doğal kaynakların kullanılması sırasında ortaya çıkabilecek çevre sorunlarını belirlemek, sorunlara çözüm yolu aramak ve çözüm yollarını uygulama alanına koymak için ekonomik, idari, hukuki, politik, sosyal ve kültürel araçları kullanarak planlama, örgütleme, gerekli kaynakları sağlama ve düzenleme, yönlendirme, koordinasyon, denetim gibi faaliyetleri toplumun her kesiminde oluşturmaktır.

4. Çevrenin iyi yönetildiği Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerin çoğunluğunda, ABD, Kanada ve Japonya'da, bölge ya da havza bazında yönetim hakimdir. Merkezi hükümetin görevi kısıtlı, bölgelerin ve yerel yönetimlerin yetkileri fazladır. Özel, yarı özerk, gönüllü kuruluşlar yönetime destek olmaktadır. Ayrıca çevre ile ilgili kurumlar arasında iyi bir koordinasyon ve sürekli işbirliği vardır. Türkiye'de çevre yönetimi için oluşturulacak yeni yaklaşımda, çevre yönetiminde başarılı olan ülkelerin sözü edilen ortak özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

5. Türkiye'nin sağlıklı bir çevreye kavuşabilmesi için çevre ahlakı anlayışının oluşturulması ve bunun sağlanması için de çevre eğitimine önem verilmesi şarttır.

6. Çevre ile ilgili amaç ve hedefler belirlenirken Türkiye'nin kalkınma ve büyüme hedefleriyle bağdaşabilecek nitelikte olmasına dikkat edilmelidir.

7. Hedeflere ulaşılmasını sağlayacak çevre politikaları, ıslah edicilik özelliklerinin yanısıra kirletmeden koruma özelliğine sahip olmalıdır. Türkiye'de çevre olgusu, çevre yönetimi ve çevre politikaları tüm ekonomik faaliyetlerle ve devlet politikalarıyla uyumlu olmalıdır.

8. Türkiye'de çevre konusunda görevli birçok kurum ve kuruluş olduğu için ortaya çıkan karışıklık Çevre Bakanlığı'nın tek yetkili ve koordinatör kurum olmasıyla çözümlenecektir.

9. Türkiye'de hala çevreyle ilgili birçok sorunla karşılaşıldığına göre mevcut anlayış yerine yeni bir anlayışla hareket edilmesi gerekir. Çevrenin korunduğu çevre kirliliğinin önlendiği ülkelerde havza bazında yönetim anlayışı hakimdir. Bunun için Türkiye'de Çevre Bakanlığı, bugün olduğu gibi il bazında değil, bölge bazında teşkilatlanmalıdır.

10. Yeni kurulacak Çevre Bölge Müdürlükleri, Türkiye Ulusal Çevre Yönetim Planı'nın oluşması için planlar hazırlayıp Çevre Bakanlığı'nın onayına sunulmalıdır. Onaylanan planları uygulayıp yürütmeli, denetlemeli ve planların gerçekleşmesi için gerekli bütçeyi sağlamalıdır. Çevre Bakanlığı ise Bölge Müdürlükleri arasındaki koordinasyonu sağlayarak Türkiye Ulusal Çevre Yönetim Planı'nın gerçekleştirilmesini sağlamalıdır.

11. Çevre konusundaki görevlerin daha etkin ve başarılı bir biçimde yerine getirilmesi için yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve belediyelerde bir çevre yönetim birimi oluşturulması gerekir.

12. Çevre ile ilgili bilgi ve veriler tek bir merkezde toplanıp dağıtılmalıdır. Türkiye Ulusal Çevre Envanteri hazırlanarak, çevre ile ilgili bilgi ve verilerin saklanması ve ilgililere kullandırılması sağlanmalıdır. Ayrıca güncelleştirilebilecek bir Çevre Bilgi Sistemi'nin kurulması ve uluslararası bilgi ağına bağlanması gereklidir.

13. Çevre Bakanlığı bölge bazında kurulacak Çevre Araştırma, Ölçme ve İzleme Birimleri'ni desteklemeli, Bölgesel Referans Laboratuvarlarını kurmalıdır.

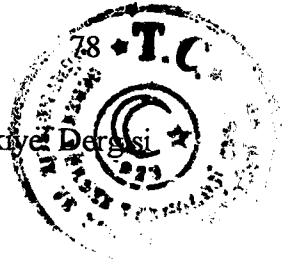
KAYNAKLAR

1. ALP, Ertuğrul, YURTERİ, Coşkun, SOYUPAK, Selçuk, "Çevre Yönetimi, Öncelikler ve Çevresel Etki Değerlendirmesi", Türkiye'de Çevre Kirlenmesi Öncelikleri Sempozyumu I Bildiriler, I. Cilt, 21-22 Mayıs 1991, B.Ü., İstanbul, s. 93-113.
2. AYKUT, İmren, "2000'li Yıllara Doğru Dünya'da Çevre Sorunları ve Türkiye", Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s. 220-223.
3. ÇAĞLAR, İrfan, "İşletmelerde Çevre Yönetimi ve Çevre Yönetimini Yaygınlaştıran Dinamiklerin Belirlenmesi", Standard, Kasım 1996, s. 86-95.
4. Çevre Mevzuatı, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş., Cilt III/1, III/2, İstanbul.
5. ÇİLİNGİROĞLU, Nesrin, "Türkiye'de Çevre Sorunları ve Toplum Sağlığı Çevre ve Çevre Sağlığı", Çevre'91 Uluslararası Çevre Kongresi Bildiriler, Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı, 4-8 Eylül 1991, İstanbul, s. 151-162.
6. DİNÇER, Meral, Çevre Gönüllü Kuruluşları, TÇV Yayını, Ekim 1996.
7. DAŞÖZ, H. İbrahim, "Çevre Yönetimimizin Hukuksal ve Kurumsal Yapısı Üzerine Değerlendirmeler", Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s. 260-263.
8. DALES, J.H., Çevre Sorunlarının Hukuki ve Ekonomik Temelleri, Çev. İ. Orhan Türköz, Mobil.
9. EROL, Kemal, "Gönüllü Kuruluşların Türk Hukuk Sistemindeki Yeri ve Avrupa Birliği Mevzuatı ile Karşılaştırılması", Gönüllü Kuruluşlar Konferansı, 28-29 Mart 1995, TÇV Yayını, s. 71-83.
10. ERYILMAZ, Bilal, Kamu Yönetimi, Akademi Kitabevi, İzmir, 1995.

11. GÖRMEZ, Kemal, Türkiye’de Çevre Politikaları, Gazi Büro, Ankara, 1991.
12. GÜRPINAR, Ergun, Çevre Sorunları, Der Yayınları, İstanbul, 1995, 3. Basım.
13. GÜRPINAR, Ergun, Bir Çevresel Analiz Örneği Trakya, Der Yayınları, İstanbul, 1994.
14. ISO, Draft International Standard ISO/DIS 14001, Environmental Management Systems - Specification With Guidance For Use, 1995.
15. İSO Çevre Şubesi, İstanbul Sanayi Odası Çevre Çalışmaları, Aralık 1995, 2. Baskı.
16. KABOĞLU, İbrahim, Çevre Hakkı, İmge Kitabevi, Nisan 1996, 3. Baskı.
17. KARPUZCU, M., Çevre Kirlenmesi ve Kontrolü, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 4. Baskı.
18. KARPUZCU, M., “Çevre Kontrolünde Öncelik Kriterleri”, Türkiye’de Çevre Kirlenmesi Öncelikleri Sempozyumu I Bildiriler, I. Cilt, 21-22 Mayıs 1991, B.Ü., İstanbul, s. 1-16.
19. KEÇECİOĞLU, T., “Çevre Yönetimi”, Türkiye’de Çevre Kirlenmesi Öncelikleri Sempozyumu I Bildiriler, I. Cilt, 21-22 Mayıs 1991, B.Ü., İstanbul, s. 39-48.
20. KELEŞ, Ruşen, HAMAMCI, Can, Çevrebilim, İmge Kitabevi, Ocak 1997, 2. Baskı
21. KETEN, Mustafa, “Çevre Konusunda Hedef Politikalar”, Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s. 156-161.
22. KIRIMHAN, Sücaattin, “Türkiye’de Çevre Sorunları ve Çevre Politikası”, Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s. 164-167.

23. MEŞHUR, Murat, “Çevreye Duyarlı Planlama”, Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s.279-295.

24. ÖNAL, İrfan, “Çevre Sorunlarına Temel Yaklaşımlar ve Bazı Çözüm Önerileri”, Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s. 172-174.

25. ÖZDAĞLAR, İsmail, “Çevre Sorunları Okyanusunda Kısa Bir Gezinti”, Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s. 135-149.

26. ÖZDEK, Yasemin, İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No:49, Şubat 1993, Ankara.

27. ÖZKAN, Noyan, Doğa Koruma Rehberi, Nar Yayınları: 8, Eylül 1995.

28. ÖZTÜRK, Nevin, Türkiye’de ve Avrupa Topluluğu’na Üye Ülkelerde Çevre Yönetimi ve Avrupa Topluluğu Çevre Politikaları, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Haziran 1996.

29. SÖNMEZ, Necmi, “Ortak Geleceğimiz Stockholm 1972-Rio 1992 ve Sonrası”, Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s. 194-209.

30. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Eylül 1994.

31. T.C. Çevre Bakanlığı, 2.Çevre Şurası Komisyon Konuları, 28 Şubat-2 Mart 1994, İstanbul.

32. TÇSV, Sürdürülebilir Kalkınma El Kitabı, Ocak 1991.

33. TÜSİAD, Avrupa Topluluğu’nda Çevre Politikaları ve Uygulamaları, Kasım 1990.

34. TALU, Nuran, “Dünya’daki Çevre Politikalarının Gelişimi ve Brezilya’92”, Çevre’91 Uluslararası Çevre Kongresi Bildiriler, Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı, 4-8 Eylül 1991, İstanbul, s. 27-32.

35. T.B.M.M. Çevre Araştırma Komisyonu, Ülkemizin Sahip Olduğu Çevre Değerlerini Korumak, Çevre Sorunlarının Sebep ve Sonuçları İle Bu Konuda Alınması Gerekli Tedbirleri Tespit Etmek Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (10/6), Temmuz 1994, Ankara.

36. TIRIS, Mustafa, "Türkiye'de Enerji Tüketimi ve Çevre Kirliliği", Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s.372-382.

37. TOPRAK KARAMAN, Zerrin, Yerel Yönetimler, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1996.

38. URAL, Engin, "Gönüllü Kuruluş Kavramına Genel Bir Bakış", Gönüllü Kuruluşlar Konferansı, 28-29 Mart 1995, TÇV Yayını, s. 13-19.

39. USEPA Office of Solid Waste&Emergency Response, Guide to Environmental Issues, Earth Day 25 Edition, April 22, 1995.

40. ÜNLÜ, Halil, "Sanayi Açısından Çevreye Yaklaşım", İstanbul Sanayi Odası Çevre Çalışmaları, Aralık 1995, 2. Baskı, s. 174-197.

41. ÜNLÜ, Halil, Yerel Yönetim ve Çevre, IULA Çevre Kitapları Serisi, 1995.

42. YAŞAMIŞ, Firuz Demir, "Ulusal ve Yerel Çevre Yönetimleri İçin Etkenlik Ölçütleri", Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s. 238-255.

43. YAŞAMIŞ, Firuz Demir, Çevre Yönetiminin Temel Araçları, İmge Kitabevi Yayınları, Temmuz 1995.

44. YAVUZ, Sabri, "Çevre Üzerine Düşünceler", Yeni Türkiye Dergisi Çevre Özel Sayısı, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı 5, s. 132-134.

45. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Çevre Özel İhtisas Komisyonu Çevre Yönetim Stratejileri Alt Komisyonu "Türkiye'nin Öncelikli Sorunları Çalışma Grubu Raporu".

ÖZGEÇMİŞ

1968 yılında doğan Senem Bayar, 1992 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü'nü bitirdi. 1995 yılında Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Çevre Mühendisliği Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine ve araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı.

